

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ОБЩЕСТВАТА И ЗНАНИЕТО
Секция „Социален контрол, отклонения и конфликти“

Люба Динкова Спасова

**ДЕВИАНТНИ МОДЕЛИ
НА УЧАСТИЕ В МЕСТНАТА
ВЛАСТ**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

за получаване на образователна и научна степен
„Доктор“

Научна специалност: „Социология“ код **05.11.01.**

Научен ръководител:
доц. д-р Анна Мангарова

София
2013 г.

Информационни и комуникационни науки и технологии

Енергийни ресурси и енергийна ефективност

Нанонауки, нови материали и технологии

Биомедицина и качество на живот

Биоразнообразие, биоресурси и екология

Климатични промени, рискове и природни ресурси

Астрономия, космически изследвания и технологии

Културно-историческо наследство и национална идентичност

Човек и общество

Оформлението на Библиотека „Дисертации и автореферати“
на Академично издателство „Проф. Марин Дринов“ отговаря на БДС ISO 7144.

© 2013 г., Люба Динкова Спасова

© 2013 г., Академично издателство „Проф. Марин Дринов“

Дисертационният труд е обсъден и одобрен за насочване към защита на заседание на секция „Социален контрол, отклонения и конфликти” към Института за изследване на обществата и знанието при БАН на 14 юни 2013 г.

Дисертацията се състои от увод, изложение в три глави, заключение, списък с използвана литература и единадесет приложения. Общият ѝ обем е 316 страници, от които 218 страници е основният текст. Цитираните библиографски източници включват 220 източника, от които 140 на български и 80 на английски език. В текста са включени 1 таблица и 17 фигури. Приложенията съдържат данни за социално демографските характеристики и динамика на населението в изследваните общини; данни за резултатите от местни и парламентарни избори; инструментариум за дълбочинни интервюта; таблично и графично представени резултати от изследванията на съдържанието на медийните публикации, свързани с девиантните модели и техните субекти; таблично и графично представяне на резултати от дълбочинните интервюта; публикувани в медиите карикатури и шаржове на субектите на девиантните модели и на самите модели.

Защитата на дисертацията ще се проведе на 26 септември 2013г. в Заседателната зала на ИИОЗ (ул. "Московска"13 А) на заседание от на избрано от Научния съвет на ИИОЗ жури.

Дисертационният труд е на разположение в библиотеката на Института за изследване на обществата и знанието и при Научния секретар на Института.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Актуалност на темата и обосновка на изследването

Проблемът, на който е посветен дисертационният труд, съществува от години в българското общество (а също и в други постсоциалистически страни, както и в Италия и Латинска Америка). Хора от бизнеса, които имат съмнителна репутация (при това накърняващите я факти са публично достояние и са широко отразявани в медиите), успяват да спечелят симпатиите и доверието на сравнително големи групи граждани и неправомерно придобиват власт на местно равнище - власт, дори надхвърляща всякакви нормативно определени граници. Самите те открито пренасят нелегитимни практики от извънполитическия си живот в политическата си дейност и въпреки това немалка част от гражданите гласуват за тях и изразяват подкрепата си в митинги и демонстрации. Успешността на тези модели, от една страна, има негативен ефект върху интегритета и нормалността на политическото поле - легитимира се превръщането му от поле на открити отношения между анонимни обекти, каквото трябва да е, в поле на скрити отношения между частни субекти, което противоречи на неговата същност и дефиниция. Това поставя сериозни съмнения пред политическия процес - процеса на „установяване на общи правила... установяване или промяна на общия ред” (Гълъбов, 2012: 44), на дефиниране на приемливите и неприемливи ценности и проекти, на дефиниране на това кой е „добър” и кой е „лош” (Фотев, 2001). Успешността на тези модели, освен това, има сериозни последици и върху цялостната социална система и моралните основания на нейното съществуване, върху културно дефинираните норми и ценности: характерните за тези фигури културни модели се превръщат от отклонение в еталон, а стилът и поведението им - в пример за подражание.

Съществен въпрос е доколко подкрепата към тези политици/бизнесмени със съмнителна репутация се дължи на позитивно отношение към обществено значими резултати от участието им в управлението, на собствената им харизма или на някакви други основания – например, материална зависимост, купуване на гласове и т.н. Всички тези сценарии са пример за девиации в полето на политиката и свидетелстват за институционални проблеми, аномия и нефункционалност на системата. Ако отделни случаи на икономическо мотивиране на гласоподаватели биха могли да се приемат като инциденти без особени последици, доколкото са морално осъждани от болшинството от гражданите и още повече – мотивираните по този начин са хора без гражданска позиция и остават встрани от политическите проблеми, то симпатиите към въпросните

политици са нещо съвсем различно. Ако хората харесват тях и това, което те правят, това е свидетелство за толерантност към модели на девиантно поведение, при това не какви да е, а девиантни модели в полето на политиката; девиантни модели, чиито субекти са водещи, персонално идентифицирани фигури в това поле. Именно това е най-важната характеристика на изследваните феномени: фактът, че не става въпрос само за конвенционална институционална патология, за „проникване на социалната дезорганизация и социалната девиация в управленските структури”, (Наумова, 2000: 149), а става въпрос за политически избор и одобрение, основани на приемането на тази патология за нещо не само „нормално”, но и позитивно.

2. Цел, задачи и ограничения на изследването

Основната **цел** на дисертацията е да се анализират и обяснят факторите и механизмите, които пораждат и възпроизвеждат модели на девиантно участие в местната власт и факторите и механизмите, по които те се възприемат от част от населението като приемливи.

Задачите пред изследването, произтичащи от така поставената цел, са:

1. Да се анализират съществуващите концепции за обяснение на отклоняващото се поведение и да се анализират техните слаби и силни страни с оглед на интерпретацията на изследвания проблем.
2. Да се конструира теоретичен модел на изследваното явление и да се типологизират наблюдаваните девиантни модели на участие в местната власт.
3. Да се идентифицират и анализират емпиричните корелати на дефинираните девиантни модели на управление.
4. Да се обобщят и систематизират факторите и механизмите, които пораждат девиантните модели на участие в местната власт.
5. Да се обобщят и систематизират факторите и механизмите, които определят одобрението и неодобрението на моделите.

С оглед на целта и задачите на настоящия дисертационен труд, изследването е рамкирано в определени граници и са въведени някои **ограничения**. На първо място, трябва да се посочи, че не са изследвани всички възможни девиантни модели, така както те са изведени в теоретичния модел. Освен разгледаните тук иновационен и ритуалистичен модел, теоретично са дефинирани още модел на девиация чрез бунт и модел на девиация чрез бягство. Доколкото обаче при тях не се запазват нито културно дефинираните цели, нито културно дефинираните средства, т.е. не може да се говори за

участие, а за неучастие или за предефиниране, те реално остават встрани от изследователския интерес. Още повече, че не ми е известно в изследваното поле да съществуват реални случаи, илюстриращи тези модели към настоящия момент у нас. Друго ограничение, което трябва да се има предвид е, че макар че вероятно съществуват множество примери на ритуализъм и иновация, като емпиричен корелат в изследването са избрани и анализирани само по един от тези случаи. Основната причина за това е обстоятелството, че избраните случаи са крайни и емблематични и позволяват най-точно да се диагностицират проблемите в политическото поле и в обществото въобще. Освен това, определящи са също, от една страна, фактът, че двата избрани случая, заради своята известност са единствените, предоставящи толкова богат емпиричен материал и, от друга, обективната ограниченост на дисертационния труд.

3. Изследователска теза и хипотези

Тезата на дисертационния труд е, че девиантните модели на участие в местната власт са предизвикани от и са успешни преди всичко заради множеството инкорпорирани в хабитусите структури и произтичащото от това разминаване в ценностните и морални кодове, което води до поведение, ориентирано по противоречащи си схеми. За успешността на моделите обаче, индикатор за която е отношението към субектите и тяхното поведение, освен това има съществено значение и дали се приоритизират и актуализират характерните за полето норми, определящи целите или нормите, определящи средствата за постигането им, т.е. какъв тип модел се реализира.

Изходните **хипотези**, които ще бъдат верифицирани в хода на изследването са:

1. Девиантните модели възникват като комбинация на цели и средства от различни полета, имплементирани в политическото поле.
2. Те са възможни поради специфичната позиция на реализиращите ги субекти, от една страна, и поради аномичността и занижения социален контрол, от друга.
3. Девиантните модели са опит да се преодолее това, което ги е позволило - кризата в конкретното поле, в случая - политическото.
4. Девиантните модели са считани за приемливи, т.е. са успешни, когато и ако успеят да постигнат характерните за полето цели.
5. Дори и успешни и работещи, девиантните модели не водят до стабилна реинтеграция, а напротив – до дезинтеграция и задълбочаване на аномията.

4. Теоретичен подход и методика на изследването

За целите на изследването е разработен оригинален теоретичен модел, съобразен с основанията и съчетаващ понятията на водещите теории в областта на изучаване на девиантното поведение: аномия (Дюркем, Мъртън, Меснер и Розенфелд, Робинсън и Мърфи), напрежение (Мъртън, Агню), адаптация (Мъртън), социална връзка и социален контрол (Хирши), субкултури (Коен, Милър, Волфганг и Феракути, Кловард и Олин), скрити под повърхността ценности (Матза и Сайкс). Евристичен потенциал по отношение на изследвания проблем и важно място в теоретичния модел имат и понятия от други две влиятелни социологически традиции: хабитус, капитал и поле (Бурдийо) и структурни дупки и свързващ социален капитал (Бърт).

Изследването се основава на съчетаване на теоретичния анализ с анализ на конкретната социална ситуация и собствени емпирични проучвания на терен. Доколкото става въпрос за нововъзникващи и неутвърдени модели, при това реализирани от субекти с особена репутация, навлизането зад повърхностната рационализация и в дълбочина в мотивационните процеси, би могло да се осъществи единствено с помощта на качествени методи. Затова емпиричното изследване включва две монографични изследвания с анализ на съдържанието на медийни публикации, анализ на коментари към публикациите и серии дълбочинни интервюта, чрез съчетаването на които в най-голяма степен е възможно достигането до факторите за възникване на девиантните модели и до мотивацията за тяхното одобрение.

5. Аprobация на изследването

Дисертационният труд е обсъден на разширено заседание на секция „Социален контрол, отклонения и конфликти” при ИИОЗ, БАН.

Резултатите от изследването по дисертационния труд са докладвани на международна научна конференция „Медии, право, управление през XXI век” (Благоевград, 2012 г.); международно докторантско училище „Демокрация, популизъм, тоталитаризъм” (Варна, 2012 г.); национален студентски научен форум АФОН’2011 „Избори по време на криза” (София 2011 г.); XIII Национален конкурс за младежко научно творчество (Бургас, 2012 г.); национален научен форум АФОН’2012 „Обществена Трансформация в България, Европа и Света” (София, 2012 г.); национална научна конференция „Образование и девиации”, организирана от ИИОЗ и БСА (София, 2013г.).

Части от изследването по темата са публикувани в 5 издания.

II. СЪДЪРЖАНИЕ

Списък на използваните съкращения

Списък на фигурите и таблиците

Увод

Глава I: Девиациите в социологическа интерпретация

1.1. Дефиниране и обяснение на девиантността в социологическите теории

1.1.1. Девиантно поведение и аномия

1.1.2. Девиантно поведение и субкултури

1.1.3. Девиантно поведение и скрити под повърхността ценности

1.1.4. Девиантно поведение и социален контрол

1.2. Евристичен потенциал на концепции от други полета

Глава II: Девиантни модели на участие в местната власт - теоретична рамка и социален контекст

2.1. Девиантните модели в теоретичен план

2.2. Девиантните модели в социално-икономически и културен контекст

2.2.1. Кризата в икономическото поле

2.2.2. Кризата в полето на политиката и духовността

Глава III: Девиантни модели на участие в местната власт – case study

3.1. Изследователска постановка

3.2. Девиация чрез иновация: „Моделът Дупница”

3.2.1. Социален контекст и субекти на модела

3.2.2. Хронология на събитията

3.2.3. Две тези: „анти Галеви” vs. „про Галеви”

3.2.4. Легитимираща стратегия

3.2.5. Анализ на съдържанието на медийните публикации

3.2.6. Мнения на граждани. Анализ на онлайн коментари

3.2.7. Мнения на жители на Дупница. Анализ на дълбочинни интервюта

3.2.8. Моделът Дупница

3.3. Девиация чрез ритуализъм: „Моделът Велинград”

3.3.1. Социален контекст и субект на модела

3.3.2. Хронология на събитията

- 3.3.3. Две тези: „анти Беев” vs. „про Беев”
- 3.3.4. Анализ на съдържанието на медийните публикации
- 3.3.5. Мнения на гражданите. Анализ на онлайн коментари
- 3.3.6. Мнения на жители на Велинград. Анализ на дълбочинни интервюта
- 3.3.7. Моделът Велинград
- 3.4. Обобщение на резултатите от емпиричното изследване на девиантните модели на участие в местната власт

Заклучение

Библиография

Приложения

- Приложение 1 Социално демографски характеристики и динамика на населението на община Дупница
- Приложение 2 Резултати от местни и парламентарни избори в община Дупница
- Приложение 3 Резултати от изследване на съдържанието на медийните публикации, свързани с Пламен Галев и Ангел Христов и модела на девиация чрез иновация
- Приложение 4 Инструментариум за дълбочинни интервюта с жители на Дупница
- Приложение 5 Данни от дълбочинни интервюта, община Дупница
- Приложение 6 Социално демографски характеристики и динамика на населението на община Велинград
- Приложение 7 Резултати от местни и парламентарни избори в община Велинград
- Приложение 8 Резултати от изследване на съдържанието на медийните публикации, свързани с Фидел Беев и модела на девиация чрез ритуализъм
- Приложение 9 Инструментариум за дълбочинни интервюта с жители на Велинград
- Приложение 10 Данни от дълбочинни интервюта, община Велинград
- Приложение 11 Карикатури, свързани с девиантните модели и техните субекти

III. Синтезирано изложение на дисертационния труд

Увод

В увода на дисертационния труд е представен проблемът и е обоснована значимостта на неговото изследване. Формулирани са целта, задачите и ограниченията, както и тезата и хипотезите на изследването, които бяха изложени подробно в общата характеристика по-горе. Маркирано е съдържанието на дисертационния труд в неговите отделни глави.

Дефинирани са основните понятия, около които е изграден анализът: девиация, девиантен модел на поведение и успешност на девиантното поведение. Девиация е всяко поведение, отклоняващо се от нормите на дадено общество в дадено време. Девиантните модели на участие в местната власт, обект на изследването, са поведенчески модели, които се отклоняват от нормите на обществото, като цяло, и на политическото поле, в частност – такива, каквито те са дефинирани у нас към сегашния момент. Успешността на девиантните модели на участие в местната власт се определя като функция на отношението към тях: ако гражданите смятат, че моделите и субектите, които ги реализират, са приемливи и ги одобряват, т.е. склонни са да ги подкрепят чрез политически вот, то тогава моделите са успешни.

Първа глава

ДЕВИАЦИИТЕ В СОЦИОЛОГИЧЕСКА ИНТЕРПРЕТАЦИЯ

В тази глава са разгледани в оригиналния им контекст и са проблематизирани с оглед на релевантността им към изследвания проблем основните понятия и конструкции, върху които е базирана теоретичната рамка на анализа. Главата е съставена от две части, като в първата са представени класически парадигми от социологията на девиантното поведение, а втората е посветена на евристичния потенциал на концепции от други полета.

Дефиниране и обяснение на девиантността в социологическите теории

В тази част от първа глава са представени и подложени на критичен анализ водещите, взаимно противоречащи си теории и схващания за природата на девиациите и отклоняващото се поведение.

В първия параграф на главата - *Девиантно поведение и аномия* – е представено схващането за девиациите като поведение, целящо адаптирането на индивидите към аномична ситуация. Анализирани са и са проблематизирани основните тези за природата на отклоняващото се поведение в класическите теории за аномията на Дюркем и за аномията и напрежението на Мъртън, както и в теорията за институционалната аномия на Меснер и Розенфелд и контекстуалната теория за аномията и напрежението на Робинсън и Мърфи.

Обоснована е неизбежността и нормалността на съществуването на девиантното поведение и са представени алтернативни разбирания за природата на аномията в обществото. Потърсено е обяснение за дълбоката аномия, характерна за съвременните общества: в неяснотата на нормите; в несъвпадането на акцентите между нормите, определящи целите, и нормите, определящи начините за постигането им, по принцип; в прекомерното повишаване на важността на икономическото поле и подчиняването на всички дейности и роли на неговите цели.

Подробно е изложена типологията на възможните поведения, целящи адаптация към аномична ситуация, така както те са формулирани и дефинирани от Мъртън: конформност (“conformity”), иновация (“innovation”), ритуализъм (“ritualism”), оттегляне (“retreatism”) и бунт (“rebellion”). Единствено конформността, при която се запазват едновременно и обществено заложените цели, и нормативно предписаните средства за тяхното осъществяване, е поведение, утвърждаващо обществения ред. Иновацията се наблюдава в случаите, когато заложените от културата цели изместват по важност институционализираните за постигането им практики и от това следва negliжиране на нормите и използване на неутвърдени средства за постигане до желаното. При ритуализма, тъкмо обратното, индивидите се придържат към институционализираните средства без значение, че те не водят до постигането на целта, т.е. емоционалната подкрепа и удовлетворение не са прикрепени към резултата, а към правилното изпълнение на необходимите дейности. Оттеглянето се характеризира с отхвърляне и на целта, и на средствата – самоволно изключване от социалния свят с всичките му стремежи, а бунтът - се състои в отхвърлянето на старите цели и средства и замяната им с нови.

Важно е, че макар и да са в повечето случаи целенасочени, девиантните актове не са докрай рационални и освен това, не отразяват устойчиви или детерминиращи личностни характеристики, а са резултат от социалния опит и взаимодействието с околните. Затова е оправдано да се приеме, че е възможно адаптацията на индивидите

да бъде търсена едновременно чрез конформност и чрез иновация, както това е постулирано в изследващата стремежа към максимизация и безпределното акумулиране на средства, контекстуална теория за аномията.

Във втория параграф - *Девиантно поведение и субкултури* - е представено разбирането за социалните девиации като поведение, ориентирано според правилата и нормите на конкретното близко обкръжение, социална класа или група; според нормите, ценностите и убежденията на съответната субкултура. Изложени са и са анализирани теориите за статусната фрустрация на Коен, за фокусите на заинтересованост и културата на нисшите класи на Милър, за субкултурата на насилието на Волфганг и Феракути, за диференциалните възможности на Кловард и Олин.

Защитено е схващането, че новите културни модели, новите субкултури се появяват в резултат на процеса на културна иновация, съпътстващ ефективното взаимодействие на няколко актьора с подобни проблеми пред приспособяването си. За разлика от индивидуалната адаптация чрез иновацията, която е действие и краен резултат, културната иновация е промяна в моралните стандарти, която да намали вината или разочарованието, и по този начин е не самото девиантно действие, а негова предпоставка. Създадената чрез културна иновация субкултура продължава непрестанно да се пре-създава и модифицира, когато членовете на групата преживяват нови условия, които не са споделени от членовете на по-голямата социална система.

Колкото повече субкултурата се отдалечава от първоначалните норми и ценности, толкова повече поведението, ориентирано според правилата на субкултурата противоречи на правилата на общата система. Така, дори позитивни в същността си действия, съобразени с правилата на субкултурата, могат да предизвикат проблем. Нещо, което е изключително важно предвид факта, че така или иначе културата не е монолитна, а се състои от множество противоречащи си субкултури.

Обосновано е изключителното значение, което принадлежността към определена субкултура има за индивидите. Макар че никоя субкултура не е тотално различна от първоначалната култура и толерираното от субкултурите поведение не е единственото възможно, конкретната субкултурата определя възможностите, които индивидите имат за използване и на легитимни, и на нелегитимни средства. Затова социалната принадлежност е ключова характеристика, предопределяща целите и достъпните средства, а и типовете адаптация, към които индивидът би имал афинитет.

В третия параграф - *Девиантно поведение и скрити под повърхността ценности* - са анализирани и проблематизирани две концепции, създадени в търсене на обяснение на парадокса, съдържащ се в престъпването на закони и правила от индивиди, които вярват в тях: концепцията за неутрализация на правилата и концепцията за скрити под повърхността ценности на Матза и Сайкс.

Неутрализацията е следствие от това, че нормите и правилата не са абсолютни, а стават неприложими и спират да действат при определени обстоятелства. Това спиране на правилата е заложено в културата, т.е. не е иновация или бунт и освен това в крайните ситуации се приема за неизбежно, а не за свободен избор. Техниките на неутрализация представляват легитимиращи и задвижващи дефиниции, чрез които нормални ситуации и отношения се приближават до такива крайни обстоятелства. Конкретните техники, детайлно разгледани в тази част на изложението са: отричане на отговорността, отричане на вреда, отричане на наличие на жертва, осъждане на осъждащите и позоваване на по-важни задължения.

Концепцията за скритите ценности обосновава факта, че в една и съща култура съществуват и са актуални едновременно ценностни редове, които се отхвърлят взаимно. В културите на всички класи в различна степен са застъпени и утвърдени уважението към смелостта и мъжеството, склонността към големи жестове и неумереност, стремежа към лесен живот и безметежност. Но ако за висшите и низши класи тези морални кодове са на централното място, то при средните класи те съществуват без да са непрекъснато актуализирани и демонстрирани – като скрити под повърхността ценности. Тези ценности рязко противоречат на други ценности, които са също спазвани и дори, за разлика от скритите, свободно изразявани, но това противоречие не води до отпадането на едните или другите. Двата типа ценности съжителстват, поделяйки си времето и пространството – подобно на разделението на публично и частно, скритите ценности регулират свободното време, спорта и игрите.

Така, въпреки отклоняващите се постъпки, девиантните субекти остават свързани с преобладаващата култура, точно защото тези им постъпки са следствие на това, че те са избрали и приели за централни една част от ценностите на тази култура – скритите ценности.

В четвъртия параграф - *Девиантно поведение и социален контрол*, са анализирани и проблематизирани основните предпоставки в две от водещите теории за обяснение на девиацията чрез произтичащата от различните нива на социален контрол различна степен на задължителност на нормите: теорията за социалната

връзка на Хирши и Готфредсън и теорията за самоконтрола на Хирши. И според двете теории конформното поведение, най-общо казано, се дължи на социалната обвързаност, а девиантното поведение – на отслабване, разкъсване или отсъствие на социалните връзки и социализиращите процеси. Докато според първата теория обаче от значение е външният социален контрол, според втората по-важен е вътрешният.

Теорията за социалната връзка привилегирова институциите и социалните връзки като основен фактор, предопределящ прибягването или не към девиантно поведение за постигане на целите. Вариациите в силата на социалния контрол според тази концепция се определят от обвързаността на конкретния индивид с обществото и неговите членове, институции и вярвания; обвързаност, проявяваща се като четирите елемента на социалната връзка: привързаност, отдаденост, вяра и въвлеченост.

Според теорията за самоконтрола, ангажирането в девиантно поведение се дължи не на ситуационни особености или особености на конкретната среда, в която се случва действието, а на постоянно предразположение, което характеризира индивидите. Ако в процеса на първичната социализация не се изгради самоконтрол, по-нататък хората запазват постоянна склонност към отклоняващо се и аналогично, но оставащо в рамките на нормалното, поведение. Дали определен индивид ще извършва девиантни прояви или ще се ограничи с аналогичните, оставащи в рамките на нормата, обаче не може да се твърди със сигурност, както не може да се твърди и какви точно биха били те. Основната критика към теорията е, че съчетанието на двете основни положения - постоянното ниво на самоконтрол и липсата на предсказуемост - означава, че самоконтролът не може да се приеме като единствения фактор за девиантно поведение.

В ревизираната версия на своите теории Травис Хирши предлага без да развие в достатъчна степен понятието за задръжките, което е изключително полезно, защото би могло да се използва като свързващо понятие между социалните връзки и самоконтрола. Авторско виждане за механизма на задръжките е детайлно представено в съответната част на теоретичния модел на изследването.

Евристичен потенциал на концепции от други полета

Във втора част на първа глава са разгледани и подложени на критичен анализ понятия, идващи от теоретични традиции извън социологията на отклоняващото се поведение, които обаче играят важна роля в обяснението и дефинирането на

механизмите, чрез които се реализират и чрез които биват в определена степен нормализирани девиантните практики.

В първия параграф на тази част са изложени и анализирани понятията поле, хабитус, капитал, *illusio* и свързаните с тях концепции, идващи от теоретичната рамка на *социоанализата на Пиер Бурдийо*. Заради своето по-високо ниво на абстракция и фактът, че са конструирани, за да преодолеят противопоставянията в социологията, особено дълбоки в полето на девиантната социология, тези понятия са изключително важни за настоящия анализ.

Полето обозначава обективната социална организация – структури, отношения и позиции, които са формирани в хода на исторически и настоящи борби между агентите и които се дефинират от собствени правила, залози и капитали. Индивидите оперират в полетата и се стремят да им повлияят с цел максимална печалба, т.е. увеличаване на съответния тип капитал. Това обаче не става произволно, доколкото те са възприели правилата и структурите на полето и са ги инкорпорирали под формата на хабитус, т.е. приемат правилното поведение за предзададено, дори за нещо вече случило се. Хабитусът не е само мисловна нагласа или перцептивни атитюди, той е и готовност за действие, и реакция, телесно предразположение; хабитусът е индивидуален, т.е. не може да съществува извън индивида, и все пак социален, доколкото се изгражда в опита на индивида в полето и след това организира индивида спрямо това поле и останалите агенти.

Структуриращата и организираща роля на хабитуса, това, че представлява задвижвани без нужда от рационално целеполагане практически схеми, предполага и изисква съответствие между инкорпорираните структури и обективните структури, спрямо които индивидите действат. В обикновената, всекидневна ситуация такова съвпадение се случва по дефиниция, но в случаи на криза, легитимността в полетата е оспорена, а действащите агенти изпадат в състояние на аномия. Това е възможно, защото системите на хабитуса са изключително ригидни, доколкото са консистентни и всеобхватни - те едновременно съдържат „здравия разум” и представата за себе си на агентите, а обективните структури могат да бъдат променени, подменени и т.н. От гледната точка на изследовател на отклоняващото се поведение обаче, подобни феномени са от изключителен интерес, защото последиците им са именно девиантни модели на поведение.

Във втория параграф на тази част е представена концепцията за *структурните дупки и посреднически социални мрежи* на Роналд Бърт.

Структурните дупки са позиции в социалната тъкан, където се свързват чрез механизъм на посредничество иначе разделени социални мрежи. Това, че от двете страни на структурните дупки мрежите са отделени и в тях циркулира различна информация, дава на индивидите, заемащи тези позиции, предимството да получават първи и ексклузивно и повече нова информация. Освен това позицията, съвпадаща със структурна дупка, позволява да се упражни контрол над това дали и как ще се осъществи връзка между мрежите, дали ще се допусне пренос на информация, дали ще се осъществят общи действия и т.н.

Преимствата, свързани с достъп до информация и упражняване на контрол, се усилват едно друго и се натрупват с времето. Индивидите, които притежават позиции, съвпадащи със структурни дупки са именно тези, които са по-запознати с алтернативни начини на мислене и действие, което им дава повече опции за селекция и им позволява да генерират нови идеи. Като резултат от селекция и синтез през структурни дупки се появяват и девиантните модели на поведение и девиантните модели на участие в местната власт, но селекция и синтез не само между групите, а и между различните полета. Механизмът, по който се реализира това заемане е детайлно развит в следващата част на изложението, посветена на теоретичния модел на изследването.

Втора глава

ДЕВИАНТНИ МОДЕЛИ НА УЧАСТИЕ В МЕСТНАТА ВЛАСТ - ТЕОРЕТИЧНА РАМКА И СОЦИАЛЕН КОНТЕКСТ

Във Втора глава на изложението са представени оригиналната теоретична рамка, конструирана за целите на изследването на девиантните модели на участие в местната власт, и анализ на социално-икономическия и културен контекст, като последица от който се развиват девиантните модели.

Девиантните модели в теоретичен план

Сложният и многоаспектен проблем за механизма на възникване и нормализиране на девиациите по принцип и на девиациите, чийто субекти са придобилите власт и поставени във фокуса на общественото внимание съмнителни бизнесмени, в частност, изисква сложен и съобразен с множество особености теоретичен модел. Затова и теоретичният модел, конструиран за целите на анализа,

използва елементи от основанията и концепциите на повечето от водещите парадигми в полето, които са разгледани и проблематизирани в Първа глава на дисертацията.

Към разработване на теоретични модел се тръгва от дефиницията на девиацията като „всяко поведение, отклоняващо се от нормите на дадено общество в дадено време“. Така, девиантните модели на участие в местната власт, обект на изследването, са „поведенчески модели, които се отклоняват от нормите на обществото, като цяло, и на политическото поле, в частност – такива, каквито те са дефинирани у нас към сегашния момент“.

За анализа е особено важно да се проследи и при какви условия практики, които нарушават зададените правила, не са санкционирани като девиации (особено когато става въпрос за кодифицирани правила) или са квалифицирани по различен начин от различните агенти и институции с произтичащите от това разлики в санкциите. Затова като девиантни практики в управлението се разглеждат всички, които противоречат на нормите, независимо дали става въпрос за кодифицирани или некодифицирани правила и независимо от вида санкция, на която са били подложени.

Схематично теоретичният модел, разработен за да обясни паралелните процеси на възникване и нормализиране на девиантните модели на участие в местната власт (а и всички девиантни модели на поведение) може да бъде представен като поредица от следващи една от друга предпоставки. Доколкото девиациите са резултат и причина за динамичността на социалния свят, теоретичният модел е конструиран не като статична рамка, а по-скоро като описание на спирално движение – след последната точка отново се стига до първата, но на различно ниво.

• ***Съществуването на девиантно поведение е нормално и е тип адаптация към проблемна ситуация.*** Аргументацията по тази точка следва плътно основанията в тезите на Дюркем и на Мъртън, със съответните пояснения и забележки, така както те са представени в Първа глава на настоящия текст.

• ***Проблемната ситуация, в резултат на която се появяват девиациите и която ги прави възможни, е следствие на аномия и нарушена социална връзка.*** Макар да създава добра представа за състоянието, в което се намират както обществото, така и индивидите - субекти на девиантно поведение, понятието аномия изчерпва обяснителния си потенциал заради тавтологичната примка, която е заложена в него. Затова аномията би следвало да се използва единствено като илюстрация на незадължителността на нормите, а причината за това явление да се потърси по-дълбоко – в нивото на социален контрол и, по-специално, в нарушената социална връзка.

С развиването на понятието за задръжките в тази част на анализа е обосновано как: 1) и вътрешният, и външният контрол са еднакво важни; 2) те не са тъждествени; 3) все пак не могат да съществуват поотделно, доколкото се подхранват взаимно; 4) в момента, в който единият вид контрол изчезне, другият постепенно намалява или дори също изчезва. Задръжките са потенциални правила, според които индивидът би могъл да действа, но би могъл и да не действа. Те са елементи на хабитуса, свързващото звено между субективното и обективното – между самоконтрола и социалните връзки. Задръжките са елементите, изграждащи самоконтрола, но те не идват от индивида, а са инкорпорирани в процеса на социализация социални връзки.

• ***Нарушената социална връзка създава условия за приоритетна роля на свързващия социален капитал, което от своя страна позволява заемане на позиции, съвпадащи със структурни дупки.*** В съвременните общества поради динамиката и разместването на социалния ред, но и заради сложността на системата, преобладаващите, или поне по-важните връзки са не в семейството и сред близките по статус и социални характеристики, а с хора от различни групи, среди и полета, т.е. свързващият социален капитал (по Патнам) и мрежите и връзките, изградени според принципа на посредничество, които дават възможност за заемане на позиции, съвпадащи със структурни дупки (по Бърт). Първостепенната важност на този тип капитал и позиции в мрежите не е механична последица от усложняването на социалния свят, а резултат от адаптивните действия и на самите индивид.

• ***Нарушената социална връзка и структурните дупки водят до разминаване на логиката на полето и на логиката на актьорите (между обективните структури на средата и инкорпорираните структури на хабитуса), което причинява вариативност на хабитусите, т.е. по-широки граници на позволеното.*** Пренасянето на нови идеи, на модели, цели и средства се извършва не механично, а чрез промяна в агентите - промяна в начина, по който те разглеждат света, обществото и себе си, допустимите постъпки и практики. Това пренасяне, с други думи, се извършва чрез промяна в хабитуса на агентите. Доколкото хабитусът се изгражда в опита на индивида в полето, модификация на правилата в полето - каквото е кризата – води до модификация и допълване на структуриращите структури на хабитуса. Това обаче не се случва безпроблемно и с проста замяна, защото заради своята организираща роля хабитусът е сравнително ригиден и структуриращи структури на хабитуса, инкорпорирани при различни условия и в различни полета, продължават да влияят на поведението.

• *Девииациите са действия в новите граници на позволеното - адаптации чрез заемане на цели или способности от други полета. В случаите, когато от други полета се заемат цели и се запазват начините на действие, адаптацията е от типа „ритуализъм“; когато се заемат средства и се запазват целите, адаптацията е от тип „иновация“.* Това разбиране позволява, първо, да се разреши основният проблем, който концепцията за девиациите като типове на адаптация, не може да реши и дори не си поставя – как се изобретяват моделите. И, второ, допълнително се изяснява защо не само иновацията, но и останалите типове адаптация с изключение на конформния, са отклоняващи се модели на поведение. Логично е, моделите на адаптация да не се изобретяват от нищото: не е възможно това да стане поради начина на действие на човешката психика и особеностите на когнитивните процеси. Те се появяват като прекомбинация на съществуващи елементи – именно, елементи на хабитуса. Важно е да се подчертае, че не става въпрос за цялостна промяна на хабитуса, това няма как да се случи, а за използване на елементи от различни „структуриращи структури“ на хабитуса, т.е. свързани с различни обективни структури, с различни полета. Девиантното поведение е възможно, защото елементите, които го съставляват са от поведения, които са все някъде позволени – в други полета, за други агенти.

• *Разширяването на границите на позволеното протича както за индивидите, така и за обществото - с натрупване на критичен брой девиации - и се осъществява чрез процес на културна иновация.* Индивидуалните случаи на отклоняващо се поведение не са единствената възможна последица от разминаването на обективните структури и инкорпорирания хабитус и задръжки. Когато разминаването се случва за голяма част от индивидите, както това е в периоди на дълбоки кризи и социални и икономически сътресения, това води до създаване на нови културни модели и до предефиниране на правилата в полето. Невъзможността на няколко индивида с подобни проблеми да се приспособят водят до изобретяване на нови, позитивно утвърдени субкултурни модели, когато е налице ефективното взаимодействие между тях. Тези нови културни форми на практика са първа стъпка към нормализиране на това, което според старите е девиантно.

• *Общата култура така или иначе не е монолитна – съществуват субкултури и скрити под повърхността ценности, които правят съществуването на девиантното поведение нормално.* Съществуването в рамките на едно общество на различни субкултури е от една страна свидетелство за предишни културни иновации, но от друга – дава основание да се постави под въпрос не само монолитността на

преобладаващата културна традиция, но и интегритета на ценностната система на принадлежащите към нея индивиди и „девиантността” на девиантните прояви. Елементи от девиантно поведение са позволени и дори толерирани в определени ситуации не само в рамките на отделни групи, но и за принадлежащите към преобладаващата културна традиция индивиди. Въпросът е по-скоро в това кога ситуацията ще ескалира до там, че да превърне девиантното поведение в нормално; кога проблемните ситуации ще се превърнат в ежедневие.

Девиантните модели в социално-икономически и културен контекст

Втора част на Втора глава е посветена на анализ на актуалния социален контекст, като резултат от която се реализират девиантните модели на участие в местната власт – именно проблемна ситуация, превърнала се в ежедневие. Представен е богат емпиричен материал от обективни данни и субективни оценки от социологически изследвания, както и авторско виждане за особеностите, довели до възникване на девиантните модели на участие в местната власт. Най-общо казано моделите са кристализация на острите и масови аномичните процеси, опит за създаване на нови структури и за стабилизация и всъщност са опит за реинтеграция.

Освен трудностите пред адаптацията на всички нива на социална организация, проявления и индикатори на аномичното са и нестабилността и нехомогенността на ценностите и оценките за социалната система и нейните сфери. Доколкото политиката и политическото поле представляват усилие и процес на „установяване на общи правила.. установяване или промяна на общия ред”¹, неяснотата и объркаността, както се видя по-горе, се проявява най-вече в сферата на политическите ценности и в оценките за политически действия.

Специфичните условията, довели до състоянието на социална аномия и направили възможно съществуването и одобрението на девиантните модели във властта са последица на комбинираното действие на няколко фактора, най-важните сред които са следствие или проявление на ефектите на промяна на обществената система и преминаване от социализъм и планова икономика към демокрация и пазарена икономика. Разгледани са подробно последиците от: резките, цялостни и едновременни трансформации във всички сфери на публичния живот; огромните, диаметрални пренареждания в културните кодове; липсата на административен капацитет и

¹ Гълъбов, Ант. 2012. Социология на политическото действие. София: НБУ, стр. 44.

демократични традиции; липсата на материални ресурси, широка декласация и пауперизация на населението; високото ниво на престъпност, сива икономика и корупция. В определена степен тези явления произтичат едно от друго и си влияят взаимно и дори биват обратно повлиявани от състоянието на аномия, но аномията не би могла да бъде сведена до нито едно от тях. Отчетено е също, че освен всички тези, характерни в една или друга степен за България и страните от бившия източен блок явления, аномията се засилва допълнително и от характерните за късната модерност кризи, както и от икономическите кризи на консуматорското общество.

Макар че в началото на промените, публичният и медийният дневни редове приоритизират промените в политическото поле, от днешна гледна точка може да се каже, че промените в икономическото са далеч по-важни. Икономическото състояние на големи части от населението се влошава и не само, че не последва очакваното от пазарната икономика повишено благосъстояние, но нивото на консумация и брутен вътрешен продукт от 1989 г. дълго време остава недостижимо. Представени са, в цифри и като графични изображения, обективни данни за нивата на БВП, БНД, брутни спестявания, ниво на търговия, инфлация, безработица, нива на бедност, неравенства. Представени и анализирани са и данни за субективното възприемане на кризата като е защитено схващането, че освен културните особености и сравнението с предишни позиции и статус, определящи за оценката на икономическото състояние са оценките на собственото материално състояние и най-вече на бъдещите възможности за потребление на гражданите.

В следващия параграф на тази глава въз основа на анализ на данни от редица емпирични изследвания и сравнение на резултатите в различни времеви отрязъци е показано, че кризата в политическото поле и отрицателното отношение към политическите процеси и актьори постепенно се задълбочава. Това задълбочаване на негативните оценки се дължи преди всичко не на някой от собствените, чисто политически проблеми, а на прехвърляне на усещането за несправедливост от икономиката върху политиката и върху самия демократичен процес. Друг анализиран проблем е отражението, което оценката за конкретни негативни проявления и невъзможността на институциите да се справят с тях има върху принципното отношение към обществения ред и политическата и ценностна системи.

Изключително силното, и още повече – задълбочаващо се, недоверие към институциите на публичната власт, което е резултат от тези две прехвърляния, е най-яркото проявление на аномичността на политическата система и фасадността на

демократията. Освен недоверието в институциите е отчетено и изключително ниско ниво на междуличностно доверие в България. Данните сочат спад не само в политическата активност, но и задълбочаване на нивата на социална дезангажираност и алиенация, които по принцип са едни от най-високите сред европейските страни.

Именно в периода, към който се отнасят девиантните модели на участие в местната власт, във втората половина на промените, най-силно се проявява едновременното споделяне на противоречащи си ценности – като опит да се преодолее дисонанса и да се балансират противоречащите си реалности и норми. Противното – запазване на крайните оценки от предишния период и самоподдържащата се убеденост, свързана с тях, е невъзможно доколкото реалностите се възприемат като доказателство за липса на административен капацитет или по-лошо – за корумпираност и стремеж единствено към лично облагодетелстване от страна на конвенционалните политици. Затова и все повече се актуализират други механизми за справяне с кризата в политическото поле: стереотипното поведение, т.е. гласуване, но без лично ангажиране, резигнацията – отдръпване и обща апатия, отказ от участие в политическия живот и от гражданска активност, конюнктурното гласуване, харизматичен вот.

За разлика от тези модели обаче, девиантните модели на участие в местната власт, и по-точно моделът на девиация чрез иновация, не цели решаването на индивидуални проблеми от икономически или социален характер, а на проблеми произтичащи от невъзможността да се актуализират целите на политическото поле. И поради тази причина девиантните модели на участие в местната власт печелят одобрение доколкото и ако успеят да го постигнат.

Трета глава

ДЕВИАНТНИ МОДЕЛИ НА УЧАСТИЕ В МЕСТНАТА ВЛАСТ – CASE STUDY

Изследователска постановка

Следвайки логиката на хипотезите и теоретичния модел, са идентифицирани и подложени на анализ два ключови случая на прекомерна и/или неправомерна лична власт на отделни индивиди, която макар и облечена в рационална форма, се упражнява противно на формално-рационалните правила и на легалните институции. Тези два случая, въпреки общите им елементи, притежават особености, които ги превръщат в емпиричен корелат на двата, в определен смисъл противоположни, типа на девиантно

участие, при които все пак се запазват част от характеристиките на политическото поле: девиация чрез иновация и девиация чрез ритуализъм.

В първия случай, който е обект на изследване - „моделът Дупница” на прочутите Братя Галеви – правилата, определящи целите на политическото поле, придобиват приоритет над правилата, определящи методите на действие. Пламен Галев и Ангел Христов, Братя Галеви, са назначени на неизборни длъжности в специално създаден за целта съвет и е обществена тайна, че те не просто съветват, а решават вместо кмета. Обществена тайна са също и обвиненията срещу тях, които се увенчават с ефективна присъда за престъпна група и рекет. При все това одобрението към присвоилите си политическа власт „братя” е високо и те се ползват с голяма лична подкрепа, изразена при множество поводи, от страна на гражданите.

Другият случай, при който правилата, определящи методите на действие в политическото поле се спазват, за сметка на правилата, определящи целите, е Велинград, получил симптоматичното нарицание „Беевград” в означавания по същия начин период на управление на официално избрания бивш кмет на Велинград, небезизвестният Фидел Беев. В пика на своята слава и политическа ангажираност в местната власт Беев печели пет пъти поред най-висок резултат в различни избори, но сумарното време, през което е действително изпълняващ длъжността кмет, е не повече от година. Към него са предявени няколко обвинения, за които е осъден, най-същественото от които е за злоупотреба с положение и нанасяне на имуществени вреди в ролята му на кмет на община Велинград.

Основната **цел** на емпиричното изследване, произтичаща от целта, заложена в дисертационния труд, е да се анализират и обяснят факторите и механизмите, които пораждаат и възпроизвеждат тези два модела на девиантно участие в местната власт, както и факторите и механизмите, по които те се възприемат от част от населението като приемливи.

Задачите пред емпиричното изследване, които произтичат от така поставената цел и от резултатите от вече направеното до момента, са следните:

1. Да се проучат и анализират конкретните особености на емпиричния контекст на двата модела на девиантно управление.
2. Да се идентифицират, систематизират и анализират различните тези, оформящи дискурса и да се реконструират легитимиращите стратегии зад моделите.
3. Да се изследват публичните образи на двата типа девиантни субекти - преди, по време на и след разгръщането на девиантните модели.

4. Да се верифицират предварителните наблюдения за отношението на жителите на съответната община към моделите на управление и към девиантните субекти.

5. Да се проучат и систематизират мотивите за отношението, било то положително или отрицателно.

6. Да се систематизират и обобщят факторите за успешност и неуспешност на моделите.

Трябва да се обърне внимание, че поради спецификата на обекта на изследване, по-точно особеността, че обектите са реално два отделни случая, всички от по-горе изброените задачи с изключение на последната са двойни и трябва да се изпълнят два пъти.

Първият от методите, на който е базирано емпиричното изследване - *анализът на съдържанието на медийни публикации* - е с нарочно изготвена за целта извадка, в която са включени два национални ежедневника – в. „Дневник” и в. „Сега”, един национален ежеседмичник – сп. „Тема”, както и всички местни вестници от съответната община – за „Модела Дупница” това са двата ежедневника в. „Струма” и в. „Вяра”, а за „Модела Велинград” това е ежеседмичникът в. „Темпо“. Причината за това ограничение в обхвата на изследването е практическата невъзможност да бъдат включени всички медии и материали, публикувани във връзка с двата изследвани случая: това би означавало да се анализират десетки хиляди публикации и материали и почти всички медии в страната – телевизии, радиа, вестници, онлайн или офлайн. Националните медии, включени в извадката, са избрани не на случаен принцип, а по следните критерии: 1) да са съществували през цялото време, в което протичат анализираните тук събития (вкл. и за другия изследван случай, който се развива няколко години по-рано); 2) да не са свързани открито с никоя партия или партиен интерес; 3) да са уважавани и влиятелни медии, които не са замесвани в скандали заради собствеността или редакторската си политика; 3) да имат голяма читателска аудитория.

В качествената част на анализа са използвани единични цитати и материали и от други медии, когато те са от ключово значение и не биха могли да бъдат пропуснати, още повече, че те са препечатани или преразказани в медиите, които влизат в извадката.

Времевите особености на изследвания проблем налагат диапазон за анализираните публикации от осем години: от 2001 г. до 2009 г. Анализираните в това изследване материали, публикувани в шестте наблюдавани вестника, са общо 1116 като

594 от тях са посветени на „Модела Дупница”, Пламен Галев и Ангел Христов, а 574 – на „Модела Велинград” и Фидел Беев.

Големият брой единици на анализ (отделните публикации) позволява при количествената обработка на данните да бъде приложено използвано на статистически показатели и коефициенти като коефициентите за номинална зависимост Cramer's V, за линейна зависимост Pearson's r, за рангова корелация Spearman's Rho и коефициентът на номинална зависимост Lambda.

Анализът на онлайн коментари и мнения относно изследваните модели на девиантно участие и техните субекти обхваща емпирични данни от форумите и онлайн версиите на в. „Дневник” и в. „Сега” за периода 2004 – 2009 г. Стесняването на боря наблюдавани медии и на периода е наложено обективно – двата вестника започват да поддържат онлайн платформа за публикуване от читатели и обратна връзка след 2004 г., а останалите – чак след 2009 г. Анализът на онлайн коментарите следва принципите на качествения метод дискурс анализ и е насочен основно към дефиниране на позиции и проследяване на динамиката на тяхното развитие и споделеност от различни, важни от гледна точка на проблема, групи читатели.

Изследването на мненията на жителите на двете общини за девиантните модели на управление и техните субекти е реализирано като *серии от дълбочинни интервюта*. Спецификата на изследвания проблем, и по-точно натискът да се заеме позиция, подкрепяща моделите на девиантно управление и техните субектите, изисква в много по-голяма степен от обикновено да се спази условието за изграждане на доверие у респондента, което от своя страна предполага няколко особености на провеждане на изследването. Първо, времето на осъществяване на интервютата е избрано да бъде след края на развитие на моделите на девиация чрез иновация и чрез ритуализъм – след признаването на Галеви за виновни в обвиненията за рекет на първата инстанция и след признаването на Фидел Беев за виновен. В този период позициите и възможностите на двата типа девиантни субекта са силно понижени и може да се очакват по-искрени отговори. Освен това, тази отложеност във времето позволява на самите интервюирани да си дадат по-ясна равносметка и да отговорят по-точно. Позволява също така, с няколко уговорки, да се прецени каква част от хората са подкрепяли субектите на девиантно управление в пика на тяхната слава не защото наистина ги харесват, а заради социалната желателност – въпрос от ключова важност за настоящия анализ. Второ, като правило респондентите са приближавани по улиците на града и на места, които не позволяват последващото им идентифициране по

месторабота или местоживеене. Трето, при представянето на темата на изследването са използвани пределно общи формулировки, за да не бъдат хората поставяни нащрек още от началото и за да не отказват участие. Четвърто, записването на отговорите не е извършвано демонстративно, с набиващи се на очи камера или микрофон, които да притесняват хората. Пето, може би най-важно, именно изискването за доверителност, съчетано с желанието за вникване в същината на проблема, е това, което определя и метода на регистрация – дълбочинни полуструктурирани интервюта, които са максимално близо до естествена комуникационна ситуация и все пак са фокусирани върху конкретна проблематика.

Изследването на мненията на жителите на Дупница за Братя Галеви и техния модел на управление е проведено като серия от дълбочинни интервюта в периода 22 август – 12 септември 2011 г. в гр. Дупница. Респондентите са подбрани според типологична извадка по пол, възраст и образование като са реализирани 61 интервюта от първоначално предвидени 48. Освен с граждани, като част от това теренно изследване са заложили и две серии интервюта с експерти: местни политици и местни журналисти. При опита да бъдат интервюирани журналистите обаче всички – както тези от в. „Струма”, така и тези от в. „Вяра” отказват. Осъществени са интервюта с представители на местната власт – действащия тогава кмет, Атанас Янев, председателя на Общински съвет, Явор Тодоров, бившия кмет и към онзи момент виден опозиционер – Първан Дангов.

Изследването на мненията на жителите на община Велинград за Фидел Беев и неговия модел на управление е проведено също като серия от дълбочинни интервюта, в периода 20 - 28 септември 2012 г. в гр. Велинград. Респондентите са подбрани според типологична извадка по пол, възраст и образование като са реализирани 57 интервюта от първоначално предвидени 48.

Поради модела на извадката изследването не е представително и екстраполирането на резултатите върху генералната съвкупност не е обосновано, затова основната цел при залагането на типове е да се осигури максимална вариативност на мненията и да се проследят евентуални зависимости, а не да се правят заключения за мненията на различните групи в обществото и тяхната тежест. Затова в анализа на резултатите са включени всички проведени интервюта без да се ампутират или импутират стойности. Друга особеност, на резултатите е, че при почти всички въпроси броят на отговорите се различава от броя на респондентите. Разликата е в две посоки и поради две причини: отговорите са по-малко, когато въпросите са оставяни без отговор

от респондентите или не е било възможно тяхното задаване; отговорите са повече, когато въпросите (почти всички съдържателни въпроси в интервюто) са с отворен дизайн и затова се налага да бъдат обработвани като множествени. Сериите интервюта с граждани са провеждани в различни дни и на различни локации, т.е. обхванати са максимално различни квартали и техните специфични проблеми.

Девияция чрез иновация: „Моделът Дупница”

Втора част на Трета глава на изложението е посветена на представяне на резултатите и анализ на изследването на емпиричния корелат на девиантния модел на управление чрез иновация - „Моделът Дупница” на Ангел Христов и Пламен Галев.

Пламен Галев и Ангел Христов - противоречиви фигури, наричани „феодали”, „благодетели”, „мутри” и пр. – оглавяват местната власт в Дупница не като резултат на спечелени лично избори, а след назначаването им на неизборни позиции в специално създаден за целта съвет. С развитието на модела обаче става ясно, че етикетът „съветници” е евфемизъм и ролята на Братята е много повече от това да предлагат решения. Те са тези, които фактически взимат решенията, а освен това дават самостоятелни пресконференции, приемат почести и похвали за свършеното и дори използват кметския кабинет като своя лична приемна. При все това никой в града, с изключение на бившия кмет и дългогодишен открит противник на Галеви, Първан Дангов, не обявява това за нередно и не протестира. Тъкмо обратното - в множество случаи гражданите на Дупница активно демонстрират позитивното си отношение към Братята и това, което те вършат за града. Сред множество примери, който биха могли да бъдат посочени, най-показателна като илюстрация на положителното отношение е подписката, организирана срещу ареста на Пламен Галев през 2008г. Под лозунга „Дупница не се страхува и подкрепя Пламен Галев. Той прави много за града”, се подписват приблизително 11 хиляди граждани (от по-малко от 40 хиляди местни жители) и 30 от 33 общински съветника. Това, което е още по-впечатляващо е, че подписите са събрани в рамките на ден и половина.

В параграфа, излагащ *хронологията на събитията*, са проследени повратните точки на развитие на модела и на ролята и публичния образ на Пламен Галев и Ангел Христов. Събитията, които предопределят посоката на това развитие са конфликтите между Галеви и управляващи на различни нива, както и следващите ги, широко отразени в медиите, скандали. Конфронтациите са всъщност резултат от опитите на официалната власт да пребори реалните „властници”. Нивото и съответно използваният

в това „премерване на сили” ресурс се увеличават с течение на времето: 1) през 2006 г. се развива конфликтът с местната власт в лицето преди всичко на тогавашния кмет, Първан Дангов; 2) през 2007 г. конфликтът с местната власт е разрешен от изборната победа на изборите за кмет в полза на Галеви и техния кандидат; 3) през март 2008 г. Пламен Галев и Ангел Христов са замесени в скандал, целящ да дискредитира висши политически фигури, конкретно - тогавашния вътрешен министър, Румен Петков; 4) през октомври 2008 г. срещу Братя Галеви е проведена масирана и зрелищна полицейска акция, която се превръща в пълно фиаско за вътрешното министерство. Пламен Галеви и Ангел Христов са задържани съответно през декември 2008 г. и през януари 2009 г.; 5) през юни 2009 г. вместо да бъдат подведени под отговорност Братя Галеви са освободени в качеството им на кандидати за депутати. Макар че и двамата изгубват изборната надпревара, резултатът на Пламен Галев е най-високият в страната за мажоритарен кандидат; 6) през 2012 г. след като делото срещу тях придобива статут на знаково за развитието на съдебната система дело и намира място в мониторинговите доклади на ЕС, Пламен Галев и Ангел Христов са признати за виновни, но изчезват от страната и продължават и към настоящия момент да са в неизвестност.

В следващия параграф, посветен на *тезите на привържениците и опонентите* е обосновано паралелното съществуване в публичното пространство на два напълно завършени и почти независими образа на Братя Галеви. Демонстрирано е, че аргументите на двете противопоставящи се групи се запазват в голяма степен константни през времето на развитие на модела чрез иновация (а и след това) като разликите в отделните периоди произтичат основно от това, че едната или другата позиция получава повече възможност за изява и отразяване заради промените във властовата конфигурация. Тази ригидност на аргументацията и тезите на двата лагера е изключително важна, доколкото означава две неща. Първо, че съществуват два образа на Галеви и техния модел, като всеки от тях е завършен и пълен сам по себе си. И второ, че себевъзприятието на всички лично замесени се определя от възприятието, което имат за Галеви и от позицията им спрямо тях.

Въпреки привидността, че водещите аргументи на едните са от рационален, а на другите от морален характер, е показано, че в действителност разликата в аргументите произтича от една единствена линия на разделение – от нагласата спрямо възможните алтернативни начини за адаптация към проблемна ситуация, т.е. от склонността да се съблюдават преди всичко културно предписаните правила, определящи целите, от една страна, и склонността да се спазват както целите, така и

средствата за постигането им, от друга. За Братя Галеви и техните поддръжници приоритет имат целите – затова и те поставят акцента именно върху постиженията, които те са реализирали като участници в Консултативния съвет. За техните опоненти важни са не само целите, но и запазването на утвърдените начини за тяхното достигане, затова и критиките им са насочени към методите, които Братята използват, за да постигнат своите цели – най-вече извън политическото поле, защото там е най-впечатляващо, но и в работата им за общината (последното обаче е чак след края на модела на участие в местната власт чрез иновация).

Освен самите Галеви, изразители на тезите „про” и „анти” са и основните фигури в структурите на местната власт на общината, чиято позиция би могла по-скоро да се квалифицира като собствено говорене на представители на кръговете около и против Братя Галеви, отколкото като говорене от името на институциите. Изразител на тезите на противниците е традиционният им опонент Първан Дангов.

Следващият параграф на изложението е посветен на *легитимиращата стратегия* на Пламен Галев и Ангел Христов, чрез която те успяват да привлекат привърженици и да осигурят успешността на девиантния си модел на управление.

Проявен е основният аргумент на тезата „про Галеви” - че Пламен Галеви и Ангел Христов са назначени заради техните качества и компетенции, като обаче е показано, че това твърдение е търсено преобръщане на причини и следствия. Освен това е показано същественото влияние, което има придържането на Галеви към ролята на съветници и загрижени граждани, а не на политици. Идентифицирани са няколко изказвания на Галеви и на кмета Атанас Янев, които говорят за това, че всъщност те се нуждаят само от формално легитимиране на властта, която вече имат.

Специално място в анализа е отделено на митингите и демонстрацията на обществена подкрепа - похват, с който Братя Галеви си служат често и с успех, например, при скандала от 2006 г. с тогавашния кмет на Дупница, при задържането на Пламен Галев през 2008 г. или при кандидатирането му за депутат през 2009 г. Този похват е важен поради няколко причини – от една страна, влиянието върху общественото мнение най-вече чрез медийното отразяване и, от друга, влиянието върху заинтересованите страни.

Друга важна част от образа, допълнително легитимиращ властта на Братя Галеви, на която е обърнато внимание, е ролята на благодетели и защитници, която те често заемат. Никой в града не се изказва открито срещу тях, заставайки зад думите с

името си, но затова пък хората, които ги подкрепят, говорят спокойно. И говорят за Братята именно като за меценати и покровители.

Показано е значението на факта, че Братя Галеви са идентифицирали съществените за гражданите проблеми и избират задачи, които са публични и важни за хората. Братята запълват дефицити на общинската и държавна власт и като вършат дейностите, които по дефиниция са задължения на държавните институции, те постепенно заемат тяхното място дори още преди да са официални съветници на кмета или кандидати за народни представители. Моделът Дупница, както те го наричат, според тях е модел на една работеща за гражданите община. Тази рамка е важна за техния образ – позовават се на нея и при нападките срещу тях. Можем да разграничим две важни импликации – „ние, които се грижим за вас” и по-трудно уловимото, но съществено: „ние и гражданите срещу неспособните и корумпирани политици”. Тук отново се търси създаването на усещане за съпринадлежност, за общност, чиито интереси са защитени, доколкото Братята се грижат за тях.

Поведението на Ангел Галев и Пламен Христов пред публика, в това число и пред медиите, също е предмет на анализа. С честата си поява в медиите и държание, което не е в характерния за политическите функционери стил, те извличат двойна символна печалба – от една страна, възползвайки се от политическия похват за печелене на популярност поради засиленото си присъствие в медийното пространство и, от друга, с поддържането на образа на „не-политици”. Това интерфериране на ролите е важен момент в стратегията. Така те могат да преминават безпрепятствено от едно в друго поле, защото не са обвързани със задължаващите норми и идентичности и по този начин могат да черпят дивиденди от различните роли съобразно собствените си интереси.

Следващият параграф, излагащ резултатите и *анализа на съдържанието на публикациите*, свързани с Пламен Галев и Ангел Христов, илюстрира недвусмислено както огромното влияние на двамата в Дупница, така и наличието на засилен медиен интерес към тях. Това, че в национална медия има повече публикации, свързани с Галеви, отколкото в местните медии, се дължи не само на факта, че Братята от един момент насетне се превръщат по-скоро в проблем от национална значимост, но и на това, че поради отношението на местните журналисти публикациите в местните медии са силно ограничени в определени периоди от развитието на модела.

Направеният анализ на публикациите показва, че по отношение на темите на публикациите, най-много са тези посветени преди всичко на избори, на нерегламентирани срещи на Братя Галеви с представители на институциите и администрациите, на проверки и разследвания и на няколко различни дела срещу тях. Има и материали, посветени на прекомерната власт на Галеви, на построено или направено от тях за града, на протести и митинги в Дупница, на връзки на Братята с престъпници, на направени дарения и помощ лично за нуждаещи се хора. Често се преплитат няколко теми, особено в периоди, когато няколко проблема са актуални едновременно.

Като тип публикациите са предимно новинарски материали, следвани от аналитичните статии и най-малко са интервютата. Показателно е, че сред публикациите, отразяващи периода на девиантно управление чрез иновация липсват хумористични и сатирични текстове, каквито има по време на следващия етап, в който Галеви се оттеглят от управлението.

Като знак на отразените събития, най-голям процент от публикациите са за негативни събития, но почти толкова са и тези, отразяващи и негативни, и позитивни събития или такива събития, които не могат да се тълкуват еднозначно. В преобладаващата част от публикациите са представени както аргументи против Галеви, така и аргументи в тяхна полза.

Резултатите от анализа на сила на връзките между номиналните променливи чрез изчисляване на коефициента на Крамер (Cramer's V) показва много силна връзка между следните двойки променливи: 1) период на публикуване и тема на статията (Cramer's $V=0,603$); 2) териториален обхват на медията и изразено отношение (Cramer's $V=0,626$); 3) териториален обхват на медията и темата на статията (Cramer's $V=0,511$); 4) териториален обхват на медията и знак на отразените събития (положителен или отрицателен) - Cramer's $V=0,503$; 5) териториален обхват на медията и преобладаваща теза (аргументи в полза на или против Галеви) - Cramer's $V=0,533$; 6) анонимността (посочване или не на авторството на конкретен журналист) и вестника, в който е публикувана статията - Cramer's $V=0,587$; 7) наличието на ирония, сарказъм или шега и типа на публикацията - Cramer's $V=0,515$; 8) наличието на ирония, сарказъм или шега и вестника, в който е публикувана статията - Cramer's $V=0,509$.

Тези високи стойности не само потвърждават наличието на силна зависимост между двойките променливи, но същевременно дават основания да се приеме, че

ведеща е взаимовръзката между темата на публикацията и периода (Cramer's $V= 0,603$), от една страна, и между териториалния обхват на медията (национална или местна) и отношението (Cramer's $V= 0,626$) от друга. Разликата, причинена от принадлежността на публикациите към един или друг период е свързана с разлика и в засегнатите теми и в отношението към Братята, което се отразява от съществено различните техни роля и образ. Идентифицираните причини за разликите, произтичащи от пространствения аспект, т.е. териториалния обхват, са: 1) различните зони на релевантност – за жителите на Дупница, независимо дали са политици, журналисти или обикновени граждани, проблемът за статута на Братя Галеви е от категорията на тези, които пряко ги засягат и ги засягат по различен начин; 2) социалните мрежи – много по-лесно е да се създадат контакти и да се окаже влияние на местно, отколкото на централно ниво; 3) ролята на официоз – централните медии и политиките от национален мащаб са задължени от своята позиция да спазват определени норми – да се предпазват от крайни изказвания и да се придържат към обществено приетите гледни точки.

Открито е наблюдението, че първостепенната важност на „отношението към Галеви” се наблюдава и при другите взаимовръзки на тази променлива – посоката на зависимост е от отношението към другите променливи дори и при знака на отразеното събитие и при периода, и при темата на публикацията. Това наблюдение потвърждава една от основните хипотези на изследването - че отношение към Галеви и успешността на техния модел се определят от специфичната им позиция и по-точно от личните връзки и отношения между тях и респондентите, но противоречи на друга, защото предполага, че отношението предшества по важност и вероятно по време девиантния модел и всъщност отношението влияе на интерпретациите на събитията и на актовете, които са негова рационализация.

Свързването на публикациите с периода от развитието на девиантния модел показва, че през първия период – периодът преди конфронтацията с местната власт в лицето на Първан Дангов - материалите, касаещи Пламен Галев и Ангел Христов в наблюдаваните медии са общо 30 като всички те са в местните вестници. Според знака на отразените събития преобладават публикациите за позитивни случаи. Във всички публикации от този период Братята са наричани с имената им – Ангел Галев и Пламен Христов – и никъде не е използван техният прякор. Те са определяни навсякъде единствено като „бизнесмени”. Посочени са няколко от материалите, в които се вижда

голямото влияние на Братята върху политиката на общината още преди те официално да влязат в администрацията и дори преди официално да се „скарат” с властта.

През втория период от развитието на девиантния модел на участие в местната власт - периодът от конфронтацията с местната власт до избирането на техния кандидат - в наблюдаваните медии са публикувани 66 материала, посветени на Братя Галеви. За разлика от предишния период, в този публикациите не са толкова еднозначно разпределени. Според знака на отразените събития, както и в предишния период, преобладават публикациите за позитивни случаи, но има и много за двузначни събития и освен това се появяват и такива, които отразяват негативни за Братята събития. Най-голяма част от публикациите са посветени на протестите и вълненията в Дупница, на проверки и разследвания срещу Галеви, на построено от тях и благодеяния към различни хора и на избори. Както и преди, в публикациите отново не е използван прякорът на Галеви, а единствено имената им. Освен като „бизнесмени” обаче в този период Братята са определяни и като „бивши барети”. Появата на този етикет отговаря на появата в дискурса на „силовия” или „охранителен” елемент: бригадите на Галеви.

В третия, същински период от развитието на модела - периодът от избирането на Атанас Янев до арестуването на Галеви - в наблюдаваните медии са публикувани два пъти повече публикации отколкото в предишните периоди - 203 - като съотношението на местни и национални медии е вече обърнато: преобладават публикациите в националните медии и освен това материалите са квалифицирани като такива с национална значимост (според рубриките). Водеща тема в най-голяма част от публикациите са нерегламентираните срещи на Братя Галеви с представители на институциите и държавната администрация, което е закономерно предвид фактът, че широко отразявания скандал последвал срещата им с Румен Петков е в този период. Показателно е, че за първи път в този период в медиите се появява общият прякор на Галев и Христов - Братя Галеви. В началото на периода, след спечелването на изборите те отново са герои в публикации за положителното, направено от тях и са етикетирани най-често като „членове на Консултативния съвет”, а също и като „влиятелни предприемачи”, „известни бизнесмени”, „отличени от Ротари клуб”. След срещата с Румен Петков обаче отново се превръщат в „бивши барети”, но този път са и „владетели на Дупница”, „некороновани крале”, „собственици на Дупница”, „феодали”. С развитието на скандала ролята им се допълва освен това и от „обекти на разузнаване”, „оперативно интересни лица”, „известни в подземния свят”, „босове с охрана”, „наркособове”. Показателни са и епитетите от този период, които описват

самия град и община Дупница: „Дупнишка република”, „Галевград”, „частен град”, „държава в държавата”, „Копланд”.

През последния период от развитието на девиантния модел на участие в местната власт - от ареста до загубата на парламентарните избори – в наблюдаваните вестници са публикувани 295 публикации, посветени на Братя Галеви. Това е периодът с най-голяма активност на медиите по проблема, при все факта, че Пламен Галеви и Ангел Христов са в ареста през повечето време и изявите им са сведени до минимум по обективни причини. Запазва се особеността от предишния период събитията около Галеви да се отразяват повече в националните медии, отколкото в местните. Нещо повече: преди, въпреки че Галеви са замесени в проблеми, които са от национален интерес, самите те и техният статут и участие във властта си остават по-скоро от регионално значение. В този период обаче, с кандидатирането на Братята за депутати, те се превръщат във важен за всички в държавата въпрос. Според знака на отразените събития преобладават публикациите за негативни случаи. Като преобладаващ теза най-голяма част от материали са такива против Галеви. По отношение на преобладаващата тема най-голям е делът на публикациите, посветени на дела срещу Галеви и на тяхното участие в избори като тези две теми са тясно преплетени в този период и почти във всички публикации, отразяващи едната, се говори и за другата. В този период освен с наложилите се вече неутрални етикети Галеви са наричани още и „скандални”, „скандално известни”, „босове”, „донове”. Много често използвани през този период са и „подсъдими”, „задържани” и подобни. Срещат се също и „лица, известни с криминалните си прояви”, „криминален контингент”, „добри познайници на прокуратурата”. Най-забележително обаче е измисленото и въведено именно през този период понятие „галевизация”, обикновено използвано като „галевизация на управлението” или „галевизация на вота”. Като повечето неологизми и този е без точно дефинирано значение, с послание, предавано преди всичко от идиосинкралната образност. Все пак от контекста се разбира, че това е „законодателна мъглявина, от която престъпниците се възползват, за да манипулират властта” (“Ню Йорк Таймс”) и „феномен, който се възприема като символ на ролята на хора в обществения живот, за които се смята, че участват в сивата икономика” (news.bg).

Анализът на разликите в съдържанието според териториалния обхват на медиите, представен като последна точка в този параграф, показва най-вече зависимост с отношението на авторите, характера на събитията и темите на публикациите. В

медиите с национален обхват преобладават привидно неутралните негативни и изцяло отрицателните публикации. Изключително показателно е, че в наблюдаваните национални медии липсват публикации с открито изразено позитивно отношение. Публикациите, свързани с Братя Галеви, в регионалните медии, в сравнение с тези в националните, са изтеглени силно към положителната част на континуума по отношение на преобладаваща теза и отношение към Галеви като най-голяма част от публикациите са „привидно неутрални, но позитивни”. Отражено е, че публикациите във в. „Вяра” са по-позитивни, а във в. „Струма” – по-негативни.

Следващият параграф, посветен на резултатите от *анализа на коментари и мнения от читатели*, публикувани на онлайн платформите на включените в изследването медии, обосновава разглеждането на мненията в няколко отделни групи според периода и според местожителството на говорещите. Показано е, че основните разлики в посоката на мненията произтичат от хабитуса на говорещите, от принципната им диспозиция по подобни проблеми, а разликите в твърдостта и крайността на мненията - главно от степента на засегнатост.

В първия период – на участие на Галеви в Консултативния съвет – мненията на участници във форумите, които заявяват, че са жители на Дупница са приблизително по равно по отношение на изразеното отношение, като все пак лек превес имат положителните. Коментарите от хора, които не живеят в Дупница са предимно отрицателни и при това, както е показано, имат различна специфика от тези на живеещите в общината. Освен това хората от други населени места, са по-склонни към крайни изказвания, дори към обиди и цинизми.

Във втория период – по време на предизборната кампания - коментарите на хората, които идентифицират себе си като жители на Дупница, са почти изцяло положителни като повечето изразяват одобрението си без да го аргументират. Подчертана е повторемостта на начина, по който са наричани в този тип коментари Галеви – с малките им имена. Гражданите, живеещи в други градове, коментират публикациите в периода на предизборната кампания за парламент много повече отколкото жителите на Дупница, въпреки привидната отдалеченост на първите от проблема. Идентифицираните причини за това са: 1) изборите са национални – въпреки че жителите на Дупница ще гласуват или не за Галеви, те ще участват в управлението на държавата; 2) коментарите в интернет са единственият начин на жителите в другите градове да изразят позицията си – дупничани ще го направят с бюлетина. Почти всички

коментари на хора, живеещи в други градове, относно кандидатурата на Братя Галеви са отрицателни като за разлика от периода преди ареста, в този период положителни коментари за Братята Галеви от хора, живеещи в други градове почти липсват.

В следващия параграф на изложението е представен *анализът на резултати от дълбочинни интервюта* с жители на община Дупница. Представени са резултатите по серия показатели за отношението на респондентите към Пламен Галев и Ангел Христов, съдържаща отговори на преки и проективни въпроси, непредизвикани изявления и оценки от страна на респондентите, както и впечатления на интервюиращия. Коментирана е разликата между преките и проективни въпроси, както и разминаването между заявеното отношение и оценката на интервюиращия за реалното отношение. Направен е изводът, че въпреки отложеното във времето провеждане на интервютата все още се наблюдава притеснение у хората да изразят истинското си отношение и натискът, т.е. социалната желателност е основно към заемане на положителна, „про Галеви” позиция.

Показателят, който най-категорично демонстрира оценката и отношението не само към самите Галеви, но и към тяхната работа в общината и към Модела Дупница е готовността на респондентите да подкрепят Братята или техен кандидат на местните избори. По този показател групите на привържениците и опонентите са изравнени като има и няколко човека, които не могат да преценят това към настоящия момент. Подчертани са няколко особености: 1) зависимостта между отношението към Галеви и готовността за гласуване в тяхна ползва не е тавтологично (Cramer's $V=0.526$) и разминаването се получава основно от определянето на хората със смесено отношение към една от крайните групи според готовност за подкрепа; 2) зависимостта е по-голяма в посока от отношението към Галеви към готовност за гласуване отколкото обратно.

Показано е, че не се наблюдават значими различия в изразеното отношение към Галеви според пола (Cramer's $V=0.189$) и възрастта (Cramer's $V=0.192$) на респондентите. Разлика в разпределението има по степен на завършено образование (Cramer's $V=0.359$) и според работодател (Cramer's $V=0.292$). Степента на завършено образование и одобрението за Галеви се намират в обратна зависимост - т.е. колкото по-ниско е образованието, толкова повече броят на привържениците на Братята расте. Разпределението по тип работодател показва любопитна взаимовръзка – силата на зависимост между двата показателя е по-слаба, но пък всички от заетите в общината харесват Братя Галеви и биха ги подкрепили на избори. Информираността на гражданите, оценена според допълнителни фактологични въпроси, също оказва

влияние върху отношение към Галеви и намерението за подкрепа на изборите - съответно Cramer's $V = 0.372$ и Cramer's $V = 0.447$.

Показано е също така, че не се наблюдава значима връзка нито между мнението на хората за посоката на промяна в общината и отношението им към Галеви (Cramer's $V = 0.261$), нито между мнението им за посоката на промяна и намерението им да подкрепят братята или техен кандидат на предстоящи избори (Cramer's $V = 0.281$). Също така слаба е връзката между отношението към Галеви и намерението за политическа подкрепа, от една страна, и оценката на респондентите за това как промяната се е отразила на собствения им живот, от друга.

Откроена е впечатляващата огледалност на конкретните формулировки, която при това се забелязва и в отговорите на другите съдържателни въпроси от интервюто и която е пряко свързана с (а най-вероятно идва като последица от) огледалността на двете тези „про Галеви” и „анти Галеви”. И опонентите и привържениците посочват едни и същи неща, но с обратен знак като мотиви за отношението си, като оценки за ситуацията и за политическите актьори като оценки и етикети за самите девиантни субекти. Това наблюдение е от изключително значение за разбиране на механизма на приемане на девиацията като норма, защото, огледалността всъщност е резултат от желанието и дори потребността на хората да рационализират и оправдаят съществуващото си отношение. Оценката и изборът кои събития и факти да бъдат запомнени и изтъкнати като аргументи не се случват паралелно с развитието на събитията и фактите. Изборът е изместен назад във времето до момента, в който се е оформило отношението към (често като последица от отношението със) братя Галеви; решението дали най-общо ги харесват/оправдават/идеализират е взето тогава и не се преразглежда всеки път. Фактите, които поддържат това решение и затова го засилват, се приемат. Обратно, фактите, които го разклащат, се отхвърлят като несъществени или дори несъществуващи, защото биха предизвикали когнитивен дисонанс.

Подробно са анализирани данните, поучени от проективния въпрос защо другите хора харесват Братята и ги подкрепят. Причините, които респондентите изтъкват, покриват цялата гама от възможни обяснения – рационални и ирационални, негативни и позитивни - като пак се забелязва огледалността, заложена в двете тези „про” и „анти”. Откроено е, че и при тези показатели силите на зависимост между наличието на определен мотив и отношението към Галеви и между наличието на определен мотив и намерението за политическа подкрепа са като правило слаби.

Изключение правят мотивите за положително отношение "Галеви помагат" и "Галеви правят за Дупница" и мотивите за отрицателно отношение: „тъмните петна от миналото на Галеви” и отрицателни неща от сегашната им работа.

В резултат на анализа са идентифицирани и съпоставени водещите компоненти в комплексната мотивация, определяща одобрението и неодобрението към Братя Галеви и техния девиантен модел. Демонстрирано е, че елемент на рационално претегляне на позитивите и негативите има в почти всички от важните мотиви за одобрение и неодобрение като обаче противно на очакванията, рационалността не е водеща не само при личните взаимоотношения, но и при това, което изглежда като обективни преценки. Това противоречи на една от основните хипотези на изследването: предположението, че положителното отношение към Галеви се дължи на факта, че те все пак успяват да осъществят значими обществени цели макар и без оглед на начина, по който го правят, изисква рационалността в целеполагането и методите да е по-важна от моралните кодове и правила, което не е вярно.

Двата емоционални компонента на мотивите за одобрение и неодобрение, които са идентифицирани - страх и благодарност - определят политическата подкрепа за Модела Дупница и цялостното отношение към Братя Галеви и техните действия в политическото поле и извън него като следствие от лични взаимоотношения. Връзката между отношението към Братята и споделяния опит е много силна – Cramer's $V = 0,511$, а посоката на зависимост е от опита към отношението. Показано е, че това превръщане на опита с Братя Галеви в отношение към Модела Дупница е опосредствано от промяна в цялостната диспозиция и хабитуса, от промяна в Аз-образа и собствената идентификация, което се вижда ясно от различните дефиниции, които опоненти и привърженици дават на едни и същи действия.

Първият емоционален компонент, който е идентифициран е чувство на дълг и благодарност. Когато привържениците споменават каквито и да е материални стимули, те говорят за тях единствено в контекста на личностни качества, близост и емоционална връзка. Неравностойността в жестовете, невъзможността да се върне помощта, предизвиква и се преживява като дълг, който впоследствие гражданите сами и доброволно решават (това е изключително важно, тъй като в повечето случаи е единствената разлика между зависимостта и благодарността) да изплатят като подкрепят Галеви. Подпомагането е предимно ориентирано към хората с по-нисък социален статус. Доколкото Галеви запазват неопределения си статут на граждани,

занимаващи се с политика от добра воля, всичко, което те правят в общината също се възприемано като заслуга, а не като изпълнение на задължения. Ангажираността, както и фактът, че не става въпрос за еднократен жест, а за системно поведение изграждат образ на загрижени, социално отговорни бизнесмени. Открито е, че тези жестове се възприемат като следствие от позитивните лични качества на Братята.

Следващият емоционален компонент на мотивацията, който е открит е чувство на зависимост и страх. Страхът се споменава в повече от една трета от интервютата като в почти всички случаи интервюираните говорят за другите. когато разказват истории, в които са били по някакъв начин потърпевши от навлизане в пространството им и потъпкване на правата им, гражданите използват евфемизми или описват действията си без да назовават собствения си страх буквално. Единственият, който го прави, е Първан Дангов – публичният изразител на тезата „анти Галеви”. Като показатели за реалния размер на страха са посочени многобройните откази след съобщаване на темата на интервюто, отказът на журналистите, няколкократното изтъкване от страна на респондентите, че е по-добре да не отговарят или че не желаят да бъдат записвани, показателното изпадане в истерия на една от интервюираните.

Последният компонент на мотивите – ценностният - отразява зависимостта на отношението към модела Дупница и отношението към Братя Галеви от цялостната диспозиция и хабитуса на респондентите без обаче последното да е причинено от лични отношения. Свидетелство за такава зависимост е фактът, че това дали ще бъдат споменати както позитивните, така и негативните неща, зависи в много голяма степен от принципното отношение на респондентите към подобен тип явления. Друг ярък пример за тази зависимост, който е посочен, е разликата в мненията на младите хора според образованието и културната им среда. Като правило младите хора са по-склонни на бъдат крайни в оценките си и вероятно по тази причина, а и поради липсата на опит, разликата, произтичаща от принадлежността им към съответната културна среда, е ясно видима.

Девияция чрез ритуализъм: „Моделът Велинград”

Третата част на главата представя резултатите от изследването и анализа на емпиричния корелат на модела на девиантно управление чрез ритуализъм, чийто субект е Фидел Беев – „Моделът Велинград”. Моделът е пряко следствие от собственото усилие на Беев, спазвайки правилата за начина на действие в политическата сфера – доколкото се явява на избори и назначава конкурси, да се

обогати лично, т.е. да negliжира правилата, за дефиниране на целите. Конфликтът на интереси, в който Фидел Беев изпада и заради който е прекратен мандатът му, е дефиниран в закона като недопустима ситуация именно заради невъзможността да се изпълняват едновременно роли, насочени към постигането на противоречащи си и взаимно изключващи се цели: от една страна, прицелената в максимизиране на собствената печалба роля на предприемач и, от друга, призваната да защитава обществените (вкл. финансови) интереси роля на кмет.

Амбицията на Фидел Беев да бъде не само фактически, но и формално човекът, който предопределя местната политика, в комбинация с нежеланието му да се откаже дори и временно от функциите си на бизнесмен, което е изключително важна част от собственото му себевъзприятие, е това, което му коства не само загуба на доверието на избирателите и поддръжниците му, но в крайна сметка и сриване на целия му имидж и бизнес. Подобно на персонаж от старогръцка трагедия, Беев е обречен на неуспех заради същото нещо, което е осигурило и политическата му победа – фактът, че е изключително успешен в ролята си на предприемач и лобист. И преди Беев да бъде избран за кмет има определени съмнения за политическо покровителство и корупционни схеми заради необичайното съсредоточаване на активи – той и семейството му притежават почти всичко в града. Заради дарителството и корпоративното социално подпомагане, което е отличителна черта на фамилията бизнес, репутацията на семейството е висока и Бееви се ползват със завидно уважение. По време на девиантния модел на управление обаче, вместо да се грижи за интересите на града и общината, той продължава предимно да разширява семейното богатство: сдобива се и с няколко сгради и магазини, неправомерно получава концесии за почистване на града и за осигуряване на гориво за административни нужди.

Затова, закономерно, краят на модела на управление на Беев идва не само с осъдителни присъди за сключване на неизгодни сделки и превишаване на власт като длъжностно лице, но и с пълен срыв на доверието във Фидел Беев и негативно отношение от страна на почти всички жители на общината.

В параграфа, проследяващ *хронологията на събитията*, са разгледани главните моменти, които определят посоката на развитие на модела и на публичния образ на Фидел Беев: странното отвличане на дъщерята на Беев по време на предизборна кампания; предсрочното прекратяване на кметските правомощия на Беев; поредицата от негови кандидатури за кмет и накрая – за депутат; поредицата от

съдебни дела, заведени срещу него за злоупотреби, саморазправа и укриване на данъци; осъдителните присъди, постановени срещу Беев.

Изяснено е, че посоката на развитие на модела и на имиджа на Фидел Беев е следствие именно от неговото желание да стане част от местната власт като едновременно с това продължи да бъде влиятелен бизнесмен. Също така е показано разминаването на ролята и образа на Беев: докато властта и ролята му се движат във възходяща градация, неговият образ и репутация се сриват – до там, че уважаваният бизнесмен и меценат, какъвто е Фидел Беев в началото на своята политическа кариера, накрая се превръща в *persona non grata*.

Освен, че определят дискусиите, свързани със статута на Фидел Беев, основните събития задават насоките и на собственото му говорене и това на опонентите му. При „Модела Велинград“ не могат да бъдат идентифицирани завършени и утвърждавани във времето *тези* нито в изказванията на опонентите, нито в изказванията на Фидел Беев за него самия и модела му на управление, а напротив – аргументите и на двете страни са в голяма степен съобразени с конкретната ситуация и събития. Това е така, защото, от една страна, с действията си Беев дава много и все нови поводи да бъде критикуван и нападан, а от друга, защото моделът му не е докрай завършен – поради липса на достатъчно влияние и капацитет.

При все това са идентифицирани няколко фрази и мотиви, които присъстват по-засилено в различните периоди на развитие на модела. От страна на Фидел Беев това са: противопоставянето му като бизнесмен на политиците и политическата класа; престижът, който има като собственик на успешен и разностранен бизнес; изтъкването на факта, че успехът му е налице въпреки липсата на образователен ценз; позоваването на доверието, което има преди влизането си в политиката и в началните етапи на развитие на модела. Отчетена е и друга важна особеност на говоренето на Фидел Беев – това, че той много често си позволява непремерени изказвания. В началото стилът и посланията, противоречащи на правилата на политическо говорене, се приемат като позитивен знак на промяна, но с накърняването на имиджа на Беев се превръщат в символ на неговия загубен авторитет. Затова не се налага на опонентите на модела да са прекалено изобретателни, за да го дискредитират, доколкото самият Беев със своите действия и позиции допринася достатъчно за това. Идентифицирани са две основни линии на критики на опонентите, които са свързани: едната е в посока срещу икономическата обвързаност между бюджета на общината и фирми на Фидел Беев,

другата – срещу икономическия монопол и произтичащото от него прекомерно влияние на Беев.

Следващият параграф от изложението е посветен на **анализ на съдържанието на медийните публикации**, свързани с девиантния модел на участие в местната власт чрез ритуализъм. Резултатите сочат както голямото влияние на субекта на модела, Фидел Беев, в община Велинград, така и наличието на засилен медиен интерес към него. Фидел Беев и неговият модел обаче остават проблем по-скоро на регионално ниво, което е на пръв поглед странно предвид факта, че Беев е депутат в националния парламент през по-голяма част от времето. Причините за това разминаване и нисък интерес от националните медии, които анализът разкрива, са: 1) собственият стремеж на Беев да запази влиянието си в общината и да продължи да е фактор в местната политика, видим от голямата му активност в общински събития и тоталната липса на дейност в парламента; 2) действията на опонентите, които предотвратяват още в началните етапи пълното развитие на модела; 3) фактът, че ако бъдат поставени в скоби яркостта и арогантността на конкретния случай, преследването на лични цели чрез участие в политиката не е нещо дотолкова необичайно.

Като знак на отразените събития най-голям процент от публикациите са посветени на отрицателни събития, а най-малко са публикациите, отразяващи положителни събития. Като водеща тема най-много са публикациите, посветени на избори, следвани от публикациите основно посветени на бизнес интереси на Беев и на неговото участие в социалния живот на общината.

Резултатите от анализа на сила на връзките между номиналните променливи чрез изчисляване на коефициента на Крамер (Cramer's V) показва значима корелация между: 1) период на публикуване и тема на статията - Cramer's V=0,406; 2) наличието на снимка и вестника, в който е публикувана статията - Cramer's V=0,431; 3) наличието на ирония, сарказъм или шега и типа на статията - Cramer's V=0,446; 4) наличието на ирония, сарказъм или шега и вестника, в който е публикувана статията - Cramer's V=0,417; 5) релевантност на статията и тема на статията - Cramer's V=0,391; 6) териториален обхват на медията и темата на статията - Cramer's V=0,387; 7) тип на статията и медия, в която е публикуван материала - Cramer's V=0,387; 8) период на публикуване на статията и изразено отношение - Cramer's V=0,376; 9) тема на статията и знак на отразеното събитие - Cramer's V=0,361; 10) наличието на снимка и типа на статията - Cramer's V=0,366.

При тестване на посоката на зависимостите се вижда, че водещата променлива, т.е. тази която повлиява върху другите в по-голяма степен отколкото бива повлияна от тях, е преобладаващата теза, т.е. преобладаващата гледна точка, застъпена в статията. В публикациите за Беев променливата „отношение на авторите” се повлиява не само от преобладаващата теза, но и от застъпената аргументация и от знака на отразяваното събитие.

Макар че взаимовръзката между периода на публикуване на статията и темата е една от най-силните, които се наблюдават, в действителност стойностите са по-малки тези, които би следва да се очакват, доколкото периодите не са равни времеви интервали, а са организирани около значими събития. Наблюдава се също така и зависимост, отново по-слаба от очакваното, между периода на публикуване и изразеното отношение към Фидел Беев, като и тук зависимостта е в посока към отношението, т.е. времето променя отношението.

Идентифицирани са четири периода в развитието на модела, крайните точки на които са поставени от важните събития, свързани с повратите в политическата биография на Беев: 1) период преди кметските избори и отвлечането на дъщеря му; 2) период от кметските избори до свалянето му от кметския пост заради злоупотреби; 3) период от свалянето му от кметския пост до избирането му за депутат; 4) период от избирането му за депутат до осъждането му на първа инстанция по делото за злоупотреба.

В първия период от развитието на модела на участие чрез ритуализъм публикациите за Фидел Беев в наблюдаваните медии са общо 18 като само една от тях е във в. „Дневник”, а всички останали са в местния вестник „Темпо”. Всички те са новинарски публикации, отразяващи събития от местна значимост. Според знака на отразените събития преобладават публикациите за позитивни случаи, а има също и публикации за двузначни събития. Като преобладаваща, теза по-голяма част от публикациите са „про Беев”. По отношение на темите, повечето са посветени предимно на избори, на футболния отбор „Чепинец” и на други бизнес интереси на Беев – 3 публикации. В почти всички публикации от периода Беев е наричан „г-н Фидел Беев” или „г-н Беев”, което свидетелства, че той се ползва с уважение и е авторитетна фигура във Велинград. Там, където има етикети, те са „бизнесмен”, „известен бизнесмен” и подобни.

През следващия, същински период на развитие на девиантния модел, публикациите, свързани с Фидел Беев, в наблюдаваните вестници са 46. По-голяма част са в национални медии. Като знак на отразените събития преобладават такива, които са за двузначни или смесени събития, следвани от публикациите, посветени изцяло на позитивни събития. Като водеща тема най-много са публикациите, посветени на посегателства срещу Беев и по-точно на отвличането на дъщеря му. И в този период Беев продължава да е най-често „г-н Беев” и „г-н Фидел Беев”. Запазва се и етикетът „бизнесмен”. Новото в този период е „кмет”: „кандидат-кмет”, „г-н кмет”, „новоизбран кмет”, „кметско дело”.

В третия период от развитието на модела в наблюдаваните медии са публикувани 164 материала, свързани с Фидел Беев като повечето от тях са в местния вестник „Темпо”. Като тип отново преобладават новинарските публикации, но анализите са повече от интервютата. По отношение на знака на представените събития, в по-голяма част се говори за негативни събития. Въпреки че като аргументация най-много са публикациите, в които са представени аргументи както против, така и в полза на Беев, като преобладаваща теза най-много са тези, в които взима връх гледната точка на опонентите на Беев. Най-много от публикациите в този период са посветени на избори. През този период „г-н Фидел Беев” се превръща във „Фидел Беев”, а „г-н кметът” - в „бившия кмет”, „отстранения кмет” и „обвиняем”. Появяват се и етикети като „скандалния”, „скандално известния”, „славния”. Повечето публикации, в които са използвани тези епитети са свързани с постоянното политическо пребоядисване на Беев и са иронични към него и новите му съпартийци: „Яне взима Фидел Беев на концесия”, „Доган ръкоположи Беев, парите и известността му да работят за ДПС”. От уважението и авторитета, с които Беев се ползва в предишните периоди не е останало много. Симптоматично е също така, че той е наричан и „феодал”, а Велинград - „частен град” и все по-често „Беевград”.

В последния период от развитието на девиантния модел чрез ритуализъм са публикувани 346 материала, свързани с Беев като присъствието в местни и национални медии е почти по равно с лек превес на месните. Разпределението на публикациите според типа материал се запазва подобно на предишните периоди: най-много са новинарските публикации, най-малко са интервютата. Най-голяма част са посветени на отрицателни и най-малко – на положителни събития. И в този период отношението на авторите е отрицателно в най-голяма част от публикациите като делът на открито

негативните материали се повишава, а позитивно отношение е изразено само в един материал. Като теми статиите в този период са най-разнообразни – има публикации, посветени на всички от дефинираните теми. Най-много са материалите за разследвания и дела, като тук са включени делото срещу Беев за побой и саморазправа, делото за злоупотреба и престъпление по служба, разследванията за подкуп и за скрити приходи и неплатени данъци. В последния период на развитие на модела, Беев е етикетиран освен като „бизнесмен”, „скандално известен” или „местен феодал” и като „нашумял и в национален мащаб”, „няколкократно касиран бивш кмет”, „отстранен кмет”, „работодател на всички в града”, „чорбаджия” и „рекордьор по дела сред депутатите”. В немалко публикации Беев е наричан и „депутат”, най-вече в комбинация с името на партията, която го издига: „депутат на ДПС”, „ДПС-депутат”, „депесар”. В повечето случаи обаче този етикет е по-скоро ироничен.

По отношение на териториалния обхват на медиите, резултатите от изследването разкриват, че липсва взаимозависимост между това дали медиите са национални или местни и отношението на авторите или преобладаващата теза. Териториалният обхват на медиите оказва силно влияние върху темата на публикациите и по-слабо влияние върху релевантността и дължината на публикациите и наличието на снимка, както и почти незначително влияние върху представените аргументи и знака на отразяваните събития.

В следващия параграф на изложението са представени резултатите от *качествения анализ на мненията на гражданите, изразени в онлайн платформите* на в. „Дневник” и в. „Сега” (останалите медии не поддържат такива форуми или форми за обсъждане). Липсват спонтанно изразени мнения за модела на управление и за самия Фидел Беев, т.е. мнения, които да не са предизвикани от написаното в публикациите. Коментарите за Беев като цяло са по-малко и са по-еднотипни, освен това много голяма част от тях съдържат обидни квалификации, насочени най-вече към неговата външност. Още по-впечатляващо е, че за Фидел Беев няма нито едно положително мнение, независимо от периода и темата на конкретната статия и независимо от това дали коментиращите са жители на Велинград или на други общини.

В параграфа, представящ *резултатите от серията дълбочинни интервюта*, проведени в община Велинград, е анализирана високата степен на хомогенност на мненията на респондентите за развитието на Велинград по време на девиантния модел на Беев. Според резултатите от изследването, най-много от хората считат, че в онзи

период условията за живот и работа в общината са се влошавали. Подобни обаче са цифрите и при оценката на работата и качествата на местната администрация по принцип. Фидел Беев е посочен като пример за добър кмет само от един интервюиран и то заради лични заслуги. Този случай е важен за изследването, доколкото е добра илюстрация на хипотезата, че отношението към Беев и модела му на управление, се дължат по-скоро на лични взаимоотношения и зависимости - хипотеза, която се потвърждава и от публикациите в медиите и изказванията от първите етапи на развитие на модела. Има обаче няколко особености, които не позволяват този случай да се приеме като обобщават пример за състоянието на нещата към момента на провеждане на изследването.

Впечатляващо е нивото на неодобрение към Беев: по-голямата част от респондентите заявяват директно, че отношението им към Фидел Беев е отрицателно и дори че винаги са имали отрицателно отношение към него. Ако за настоящия момент, подобно разпределение на одобрението и неодобрението към Беев е вероятно да се очаква, то предвид изборните резултати от минали периоди е трудно да се приеме толкова силно изтегляне към отрицателната част на скалата на отговорите за предишно отношение към Беев. Това дистанциране и скриване на симпатията дори и за периоди назад във времето, както и явното неудобство на хората, които все пак се обявяват като настоящи или бивши привърженици на Беев, говори ясно за неуспешността на неговия модел. Подобно вероятно е и обяснението на случаите, в които респондентите отказват да говорят за Беев и периода, в които той е кмет на общината.

Етикетите и асоциациите, които интервюираните посочват за Беев са свързани най-вече с отрицателни аспекти, свързани с работата му и с негови отрицателни качества или липса на компетентност. Според преобладаващата част от интервюираните Беев не само, че не е направил нищо добро за Велинград по времето на управлението си, но дори е навредил. Хората, които смятат, че Беев е допринесъл с нещо за развитието на общината и живота на гражданите, цитират както позитиви от работата на Беев в администрацията, така и позитиви от неговата дейност като бизнесмен. Това смесване на ролите и прехвърляне от едната в другата е много типично и се забелязва и относно негативните факти, с които хората свързват управлението на Беев – това са предимно отрицателни факти, свързани с негови бизнес решения. Важно е, че и останалите негативни решения, които биха могли да се квалифицират като взети от Беев в ролята му на политик, всъщност са свързани с това, че той продължава да се

занимава и да се грижи за делата на фирмите на фамилията си. Както може да се предположи, има взаимозависимост между отношението към Беев и оценката на неговата работа като кмет, която е значителна – Cramer's V за тази група въпроси варира от 0,316 до 0,453. Проверката на посоката на зависимостите показва, че е по-основателно да се предположи, че отношението влияе на оценката, а не обратно, което е важно за анализа.

Демонстрирана и анализирана е липсата на значими различия в разпределението на изразеното отношение към Фидел Беев и девиантния му модел според пола (Cramer's V=0.104) и възрастта (Cramer's V=0.095) на респондентите, както и според степента на завършено образование (Cramer's V=0.218) и вида на заетост (Cramer's V=0.266). Значителна е зависимостта между отношението към Беев и модела му на управление и нежеланието за участие в интервю, посветено на политически проблеми или конкретно на Беев (Cramer's V = 0.309). При това обаче процентът на откази на евентуални респонденти е много малък.

Открито е основната зависимост, видима от резултатите - между отношението към Беев и вероизповеданието на респондентите - Cramer's V=0.619. Тази зависимост се потвърждава и от резултатите на проективния въпрос защо хората подкрепят Беев, на който по-голямата част от респондентите отговарят, че привържениците на Беев са изключително сред мюсюлманите, живеещи в общината.

Проследени са и конкретните формулировки и етикети, използвани от интервюираните при диференциране на групата на българите мюсюлмани в отговора на проективния въпрос за мотивите за подкрепа на Беев. Най-често срещани са евфемистичните формулировки, а по-ясните етикети обикновено са придружени от някакво извинение, шега или смекчаване, за да бъдат използвани. На уточняващите въпроси за точната причина тези групи да харесват и подкрепят Беев обаче най-често срещани са „пари и подкупи” и „социални и материални придобивки” , а „обща вяра” значително отстъпва по честота на споменаване.

Обърнато е специално внимание на това разминаване: в единия случай, при посочване на мотиви, водещи се очертават икономическите, а в другия случай, при сравнение на стойностите, водеща е религията, т.е. културните. Това би могло да означава, че става въпрос за по-емоционални, лични отношения на дълг и благодарност. Поради факта на общото нежелание на симпатизантите да говорят за мотивацията си обаче, може да бъде прието като по-вероятно, че става въпрос за специфичен тип

клиентелизъм, при който се поставя първоначално условие за участие в разпределението на ползите и на подпомагането и това условие е именно културната и религиозна принадлежност.

Обобщение на резултатите от емпиричното изследване на девиантните модели на участие в местната власт

В последната част на Трета глава е направено обобщение на резултатите и изводите от изследването на двата модела на девиантно участие в местната власт. Изтъкнати са основните особености и разлики между моделите.

Освен противоположността на моделите според тяхното поставяне спрямо целите и средствата на политическото поле, основната разлика, която е изтъкната е, че субектите на модела на управление чрез иновация, Пламен Галев и Ангел Христов, успяват да изградят за себе си завършен образ на загрижени граждани и безкористни благодетели и да убедят привържениците си в неговата истинност, докато Фидел Беев, субектът на модела на управление чрез ритуализъм, не само не успява да конструира завършена положителна представа за себе си по време на своето управление, но името му постепенно се превръща в нарицателно за неправомерно лично благодетелстване.

Друга важна особеност е тази, че интересът и доверието в Беев се сричат, докато Братя Галеви са обект на интерес от страна на медиите и на публиката и все още имат широка подкрепа от страна на граждани на Дупница. Друга разлика е, че към Пламен Галев и Ангел Христов все още има респект, защото техните позиции в града, въпреки физическото им отсъствие и положение извън закона, не са докрай сринати. Фидел Беев, напротив, освен че се е превърнал в *persona non grata*, е обект на множество непристойни забележки и подигравки, свидетелстващи за пълната липса на уважение.

Открито е и нещо малко по-различно: за голяма част от хората в Дупница Братя Галеви са не само хора, предизвикващи страхопочитание, но дори неподправен страх. За други, те са персонификация на спасителното провидение и обект на искрена и дълбока благодарност. Тези два мотива - 1) зависимост и страх и 2) дълг и благодарност, са най-важни при определяне посоката на отношението към Галеви и към техния девиантен модел. Поради изключителната роля на двамата в обществения живот на града и поради емблематичния им характер, отношението към тях не се конструира като затворено и независимо формиране. Напротив, то е част от цялостната

диспозиция и хабитуса, дори от Аз-образа и собствената идентификация на всички, които се чувстват лично замесени. Затова в случаите на лична обвързаност - негативна или позитивна, посоката на тази обвързаност определя и принципната позиция спрямо „Модела Дупница” и принципната позиция спрямо подобни девиантни явления като цяло. В случаите, когато липсва подобна лична зависимост, водещо е принципното отношение към подобен род явления, т.е. моралната диспозиция и хабитуса, което се вижда от значението на степента на образование, степента на информираност и принадлежността към определена културна традиция. Чисто рационалните мотиви, независимо дали лични или принципни, в „Модела Дупница” остават с вторично значение и са по-скоро рационализация на останалите.

При „Модела Велинград” и Фидел Беев, напротив, отношението се определя почти изцяло от рационални мотиви. Макар че от социално-демографските характеристики единствената, оказваща влияние върху отношението, е религиозната принадлежност (освен това има и други резултати, които позволяват да се заключи, че водеща е именно религията), мотивите за одобрение не са от културен или ценностен характер. Напротив, данните сочат, че вероятно се наблюдава специфичен тип клиентелизъм, при който се поставя първоначално условие за участие в разпределението на ползите и на подпомагането и това условие е именно културната и религиозна принадлежност. При все това обаче, провалът на модела и нуждата да се артикулират мотиви се преживяват като заплаха към културната и религиозна принадлежност, към хабитуса и идентичността.

Заключение

В заключителната част на дисертационния труд е направен обзор и оценка на изпълнението на целите и задачите, както и на изводите и резултатите от изследването и верификацията на хипотезите.

Като е направен обзор на съществуващите концепции за обяснение на отклоняващото се поведение, с оглед на интерпретацията на изследвания феномен са анализирани техните слаби и силни страни и е конструиран адекватен теоретичен модел. Предложена е типология на девиантните модели на участие в местната власт. Обобщени и систематизирани са факторите и механизмите, които пораждат девиантните модели на участие в местната власт и тези, които определят одобрението и неодобрението на моделите от страна на гражданите.

Информацията от изследването предоставя достатъчно основания за потвърждаване на почти всички хипотези, като обаче поставят определени въпроси пред хипотезата, че одобрението на девиантните модели се дължи на факта, че те успяват да актуализират характерните за политическото поле цели. Макар че най-често артикулираното обяснение за символното легитимиране на придобитата при модела на девиация чрез иновация нелегитимна власт, е използването на тази власт за компенсиране на дефицити на държавната и общинска власт, резултатите показват, че реалните причини хората да одобряват този модел на управление са други. Данните, получени от монографичното изследване на емпиричния корелат на този модел позволяват да се види, че основните причини за одобрение на девиантния модел чрез иновация са от една страна, принципното отношение към подобен род явления и субекти, а от друга – личните отношения с девиантните субекти. Данните от изследването на другия случай, емпиричен корелат на девиантния модел на управление - чрез ритуализъм, показват, че при този модел мотивите за одобрение и неодобрение са по-скоро от рационален характер.

И в при двата типа мотиви отношението не е повърхностно или моментно. То обаче като правило не е крайно и едностранчиво (освен в особените случаи на изключително одобрение или неодобрение), а е по-често съчетаване на положителни и отрицателни съждения, на различни оценки, произтичащи от съобразяване с различни норми и правила. Ето защо, дори и успешни и работещи, девиантните модели не водят до стабилна реинтеграция, а напротив – до дезинтеграция и задълбочаване на аномията.

IV. Справка за приносите на дисертацията

Научно-теоретични приноси

1. На основата на задълбочен и критичен прочит на широк спектър теории през призмата на девиантното поведение, е направена нова оригинална социологическа интерпретация на тази проблематика. Предложеният анализ има комплексен характер и дава нови насоки за задълбочено изследване на девиантните модели на управление, прави съществени приноси с теоретико-методологически характер в изграждането на нови знания и обогатяването на съществуващите.

2. Представена е оригинална концепция и са формулирани теоретични модели, които са операционализирани до теоретични и емпирични индикатори за установяване на факторите и механизмите за поява и съществуване на различни типове девиантни модели на управление в зависимост от социално-икономическия и културен контекст и за възприемането и оценката на тези модели от гражданите. На тази основа са формулирани нови знания, базирани на рационални аргументи за девиантното поведение на микро, мезо и макро ниво.

3. Идентифицирани и анализирани са специфики и механизми на формиране на отношението на гражданите към девиантните модели на участие в местната власт и към техните субекти и е проследено влиянието, което това отношение оказва при формиране на принципното отношение към този тип девиантно поведение.

4. Дадени са нови оригинални обяснения за девиантните траектории на управление и хипертрофия на властта при срастването ѝ с криминални структури, за влиянието ѝ върху поддържането и генерирането на социални девиации и конфликти и за намаляване капацитета за социално развитие.

5. Верифицирана е методика за изследване на девиантния модел на участие в местната власт чрез ритуализъм и на девиантния модел на участие в местната власт чрез иновация, които биха могли да бъдат прилагани директно в практиката.

6. Изработен и апробиран е инструментариум за идентифициране и оценка на отношението на гражданите към девиантните модели на участие в местната власт. Въз основа на емпиричните данни от изследването са идентифицирани елементи от мотивационния механизъм на изграждане на отношение към девиантните модели и субекти, които биха могли да бъдат използвани като индикатори в бъдещи изследвания с приложна насоченост.

7. Разработени са оригинални модели, подходи и техники за идентифициране на условията, факторите и механизмите за девиантно поведение в местната власт, които имат важно значение за формирането на публични политики:

- a. концентрация на политическа власт и сливане на икономическа и политическа власт – процес, който е „противопоказан” за демократичното развитие;
- b. криза на политиките (упражняването на властта) и на рационалността. Последната е сведена до групова целева рационалност на елити, които са овластени противно на формалните правила и без да притежават определящите за политическото поле капитали.
- c. модел на групови икономически интереси, които изместват и заместват моралните ценности и широкото участие на всички заинтересовани лица. Тези процеси от своя страна пораждаат съществени социални девиации и деформации, социални, икономически и политически кризи.

V. Публикации

Спасова, Л. 2012. *Девиянтното поведение като хабитус*. В: Социология и икономика, брой 3/2012, с. 71-84

Спасова, Л. 2012. *Социален контрол, самоконтрол и девиянтно поведение*. в: Годишник на БСУ, том XXVI. Бургас: БСУ. с. 401- 410.

Спасова, Л. 2012. *Постмодерност и девияции*. В: Проблеми на постмодерността, том 2, брой 3, ISSN: 1314-3700

[http://ppm.swu.bg/media/35494/spasova,%20l.%20postmodernost i deviazii.pdf](http://ppm.swu.bg/media/35494/spasova,%20l.%20postmodernost%20i%20deviazii.pdf)

Спасова, Л. 2012. *Девияциите като ценност*. В: Сборник от Международна научно-практическа конференция „Медии, право, управление през XXI век”. Благоевград

Спасова, Л. 2011. *Извънполитически мотиви, определящи подкрепа на политически избори*. В: Сборник от студентски научен форум АФОН 2011, УНСС.

<http://www.academic-forum.eu/afon2011/pdf/9.Liaba%20Spasova.pdf>